***Classica et Christiana*, 21/2, 2026,**
ISSN: 1842-3043; e-ISSN: 2393-2961

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2

Rezumate/Riassunti/Abstracts

GODS AND ARROWS: MILITARY MOBILITY AND RELIGIOUS DIFFUSION THROUGH THE UNITS OF *SAGITTARII*

Marco ALMANSA FERNÁNDEZ
(Universidad Complutense de Madrid)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.49

Keywords: sagittarii*, auxiliary units, Roman army, cultual diffusion, Roman epigraphy*.

Abstract: *The present article aims to study the movements of the archer troops,* sagittarii*, which accompanied the legionary units or other auxiliary units throughout the Roman territory during the period of the Principate. On the other hand, we analyse the religious or cultural diffusion that these units were able to carry out from their places of origin to the camp where they were settled. Consequently, the relationship between the movements of this type of troops and the religious expansion they carried out was truly limited, since we scarcely find influences of these units on others and* vice versa. *Therefore, although we have epigraphic evidence that supports the mobilisation and the erection of altars in the West dedicated to eastern divinities by these troops, this evidence is so limited that it does not allow us to affirm that the* sagittarii *were responsible for Romanising or establishing in a fixed manner a specific cult.*

Cuvinte-cheie: sagittarii*, unităţi auxiliare, armată romană, difuziune culturală, epigrafie romană*.

Rezumat: ***Zei şi săgeţi: mobilitatea militară şi difuzarea religioasă prin intermediul unităţilor de* sagittarii**. *Prezentul articol îşi propune să studieze deplasările trupelor de arcaşi,* sagittarii*, care însoţeau unităţile legionare sau alte unităţi auxiliare pe întreg teritoriul roman în perioada Principatului. Pe de altă parte, analizăm difuzarea religioasă sau culturală pe care aceste unităţi au putut să o realizeze din locurile lor de origine către taberele în care au fost staţionate. În consecinţă, relaţia dintre mişcările acestui tip de trupe şi expansiunea religioasă pe care au realizat-o a fost într-adevăr limitată, deoarece găsim foarte puţine influenţe ale acestor unităţi asupra altora şi viceversa. Prin urmare, deşi avem dovezi epigrafice care susţin mobilizarea acestor trupe şi ridicarea în Occident a unor altare dedicate divinităţilor orientale, aceste dovezi sunt*

atât de limitate încât nu ne permit să afirmăm că sagittarii *au fost responsabili pentru romanizarea sau instituirea în mod durabil a unui cult specific.*

IT'S RAINING BIRDS. STORIA E SPETTACOLO IN CELIO ANTIPATRO

Maria AMBROSETTI
(Università degli Studi di Sassari)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.71

Keywords: *Latin historiography, tragic historiography, Lucius Coelius Antipater,* enargeia*, storm of birds.*

Abstract: **It's raining birds. *History and spectacle in Coelius Antipater***. *In the story of the Roman fleet's departure to Zama and his landing on the African coast (frg. 39 and 40 Peter²) the historian Coelius Antipater displays a wide range of typical situations of the so-called "tragic" historiography. These devices are designed to evoke strong feelings and emotions in readers, almost turning them into viewers of the narrative. In this context especially awful is a "storm" of birds that hits the Romans. It's a phenomenon likely real but exploited by the writer for the suggestions and the "scenic" effects it could produce, together with the shipwreck of Romans near the African coast, ignored by other historians. These catastrophic events antiphrastically foretell the Roman upcoming victory in the war against Carthaginians.*

Parole chiave: *Storiografia latina, storiografia tragica, Lucio Celio Antipatro,* enargeia*, tempesta di uccelli.*

Riassunto: *Nel racconto della partenza della flotta romana per Zama e dell'approdo sulle coste africane (frr. 39 e 40 Peter²) lo storico Celio Antipatro fa mostra di un ampio repertorio di situazioni riconducibili alla cosiddetta storiografia tragica. Si tratta di espedienti atti a evocare forti sentimenti nei lettori, trasformandoli quasi in spettatori dei fatti narrati. Particolare rilievo assume in questo contesto una "tempesta" di uccelli che si abbatte sui Romani. Un fenomeno con ogni probabilità realmente accaduto, ma sfruttato dallo scrittore per la suggestione e per gli effetti "scenici" che poteva produrre, in unione al naufragio delle navi romane vicino alle coste africane, ignorato dal resto della tradizione. Questi eventi catastrofici preannunciano antifrasticamente l'imminente vittoria dei Romani nella guerra contro i Cartaginesi.*

Cuvinte-cheie: *istoriografie latină, istoriografie tragică, Lucius Coelius Antipater, enargeia, furtună de păsări.*

Rezumat: ***Plouă cu păsări. Istorie şi spectacol la Coelius Antipater***. *În relatarea plecării flotei romane spre Zama şi a debarcării acesteia pe coasta Africii (fragmentele 39 şi 40 din ediţia Peter², istoricul Coelius Antipater valorifică o gamă largă de procedee caracteristice aşa-numitei istoriografii „tragice”. Aceste mijloace sunt menite să trezească sentimente şi emoţii puternice în cititori, transformându-i aproape în spectatori ai naraţiunii. În acest context, deosebit de impresionantă este o „furtună” de păsări care se abate asupra romanilor. Este vorba, probabil, despre un fenomen real, exploatat însă de autor pentru sugestiile şi efectele sale „scenice”, alături de episodul naufragiului romanilor în apropierea coastei africane, ignorat de ceilalţi istorici. Aceste evenimente catastrofale prevestesc, prin antifrază, victoria iminentă a romanilor în războiul împotriva cartaginezilor.*

AURELIUS VICTOR AND THE CITY OF ROME: BETWEEN IDEAS AND SITES OF MEMORY

Moisés ANTIQUEIRA
(Universidade Estadual do Oeste do Paraná, Brazil)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.83

Keywords: *Fourth-century pagan Latin historiography, Aurelius Victor, the idea of Rome, sites of memory.*

Abstract: *Late Antique Rome is a topic of great interest among modern scholars. From architectural shifts and changes in its urban landscape to the emergence of papal authority and the violence of the Gothic and Vandal sacks, Rome underwent significant transformations in the fourth and fifth centuries. Yet Rome also remained a symbol, defined by ideas that aligned with different political and religious perspectives. So, this study explores what Rome meant to a pagan Latin historian like Aurelius Victor, who wrote his* Historiae abbreuiatae *around 360-361.*

Cuvinte-cheie: *istoriografie latină păgână din secolul IV, Aurelius Victor, ideea de Roma, locuri de memorie.*

Rezumat: ***Aurelius Victor şi oraşul Roma: între idei şi locuri de memorie***. *Roma antică târzie este un subiect de mare interes pentru cercetătorii contemporani. De la transformările arhitecturale şi schimbările din peisajul său urban până la apariţia autorităţii papale şi violenţa jafurilor gotice şi vandale, Roma a trecut prin transformări semnificative în secolele al IV-lea şi al V-lea. În-*

să Roma a rămas şi un simbol, fiind definită prin idei care se aliniau diferitelor perspective politice şi religioase. Astfel, acest studiu explorează ce însemna Roma pentru un istoric latin păgân precum Aurelius Victor, care şi-a scris Historiae abbreuiatae în jurul anilor 360-361.

IL *CHARISMA* DI RADAGAISO TRA RITI ANCESTRALI E PROCESSI ETNOGENETICI

Rosalba ARCURI
(Università degli Studi di Messina)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.97

Keywords: *barbaric migrations, cultural history, late antique paganism, anthropology of the ancient world.*

Abstract: ***The 'charisma' of Radagaisus between ancestral rites and ethnogenetic processes***. *The year 405/6 saw the brief historical parable of a charismatic leader, Radagaisus, who with his heterogeneous army, made up of «Germanic and Celtic peoples settled on the Istrian and Rhine rivers» (Zos. 5, 26, 3), was confronted and defeated at Phiesole by Stilicho. Orosius (7, 37, 8) contrasted the «two most powerful kings» who raged in the Roman provinces at that time, one of whom was Christian and more like a Roman (Alaric), the other «pagan, barba-rian and truly Scythe» (Radagaiso). Through a brief analysis of the pagan and Christian sources that report his story, the paper will attempt to reconstruct the figure of Radagaisus within the framework of the cultural and religious dynamics of Italy in the early fifth century AD.*

Cuvinte-cheie: *migraţii barbare, istorie culturală, păgânism antic târziu, antropologia lumii antice.*

Rezumat: *„Carisma" lui Radagaisus între ritualurile ancestrale şi procesele etnogenetice.* *Anul 405/406 a marcat scurta, dar semnificativa, apariţie istorică a unui lider carismatic, Radagaisus, care, în fruntea unei armate eterogene, alcătuită din „popoare germanice şi celtice stabilite pe cursurile Istrului şi Rinului" (Zos. 5, 26, 3), s-a confruntat cu Stilicho şi a fost înfrânt de acesta la Fiesole. Orosius (7, 37, 8) îi contrapunea pe „cei doi regi cei mai puternici" care devastau în acea vreme provinciile romane: unul era creştin şi mai apropiat de romani (Alaric), iar celălalt era „păgân, barbar şi cu adevărat scit" (Radagaisus). Printr-o scurtă analiză a izvoarelor păgâne şi creştine care relatează despre acesta, studiul îşi propune să reconstituie figura lui Radagaisus în contextul dinamicilor culturale şi religioase din Italia de la începutul secolului al V-lea d.Hr.*

IL *LIBER* DI TACITO: OSSERVAZIONI E PROPOSTE SU UN *LOCUS DESPERATUS* DELL'*HISTORIA AUGUSTA* (*TAC.* 10, 3)

Sergio AUDANO
(Centro di Studi sulla Fortuna dell'Antico "Emanuele Narducci" – Sestri Levante)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.115

Abstract: ***The* liber *of Tacitus: observations and proposals on a* locus desperatus *of the* Historia Augusta *(*Tac. *10, 3)***. *This article proposes a reinterpretation of a well-known passage from the biography of Emperor Tacitus within the* Historia Augusta *(10, 3). This passage represents one of the few sources concerning the circulation of the works of the great historian, from whom the same-name emperor claimed descent. The* locus *is corrupted by a severe textual problem. Although multiple emendations have been suggested to resolve it, these current proposals remain in various respects insufficient and not entirely persuasive. In this study, the passage is re-examined through a new textual intervention aiming to shed light on the dissemination of Tacitean writings at the beginning of Late Antiquity.*

Parole-chiave: *Tacito, imperatore Tacito,* Historia Augusta.

Riassunto: *Questo articolo propone una rilettura di un noto passo della biografia dell'imperatore Tacito che si trova all'interno della* Historia Augusta *(10, 3), una delle poche testimonianze relative alla circolazione delle opere del grande storico da cui l'omonimo imperatore si vantava di discendere. Si tratta di un* locus *guastato da un grave problema testuale per risolvere il quale sono state avanzate molteplici proposte di soluzione, a vario titolo insufficienti e non pienamente persuasive. Qui il passo viene riletto con un nuovo intervento testuale, nella prospettiva di ricavare informazioni sulla diffusione degli scritti di Tacito all'inizio dell'età tardoantica.*

Cuvinte-cheie: *Tacitus, împăratul Tacitus,* Historia Augusta.

Rezumat: **Liber *al lui Tacitus: observații și propuneri privind un* locus desperatus *din* Historia Augusta *(*Tac. *10, 3)***. *Acest articol propune o nouă interpretare a unui pasaj cunoscut din biografia împăratului Tacitus, care se regăsește în* Historia Augusta *(10, 3), una dintre puținele mărturii referitoare la circulația operelor marelui istoric de la care împăratul omonim pretindea că se trage. Este un* locus *afectat de o gravă problemă textuală, pentru a cărei rezolvare au fost propuse numeroase soluții, insuficiente din diferite puncte de vedere și neconvingătoare pe deplin. În cele ce urmează, pasajul este reinterpretat prin intermediul unei noi intervenții textuale, cu scopul de a obține informații privind răspândirea scrierilor lui Tacitus la începutul Antichității târzii.*

I *VERSVS DE BIBLIOTHECA* DI ISIDORO DI SIVIGLIA: AUTORI RAPPRESENTATI E FONTI UTILIZZATE

Immacolata AULISA
(Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.129

Keywords: *Isidore of Seville,* Versus Isidori*, libraries, Visigothic Hispania, classical tradition, transmission of knowledge.*

Abstract: ***Isidore of Seville's* Versus de bibliotheca*: authors represented and sources used***. *This article examines the* Versus Isidori *as a source for reconstructing the library and cultural programme of Isidore of Seville. Rather than reading the poems as a straightforward catalogue of books actually held in the episcopal library, the study distinguishes between authors represented, works used by Isidore, and texts materially available to him. The analysis considers the manuscript tradition, the possible epigraphic and iconographic setting of the* Versus*, and the hierarchy of knowledge they construct. Scripture occupies the central position, while classical authors are selected and refunctionalized according to Christian criteria. The* bibliotheca *thus emerges not simply as a repository of books, but as an ordered representation of knowledge within Isidore's intellectual and episcopal project.*

Cuvinte-cheie: *Isidor de Sevillia,* Versus Isidori*, Hispania vizigotă, tradiția clasică, transmitere a cunoașterii.*

Rezumat: *Versus de bibliotheca a lui Isidor de Sevilla: autorii reprezentați și sursele utilizate.* *Acest articol examinează Versus Isidori ca sursă pentru reconstituirea bibliotecii și a programului cultural al lui Isidor de Sevilla. În loc să interpreteze poemele drept un simplu catalog al cărților aflate efectiv în biblioteca episcopală, studiul face distincție între autorii reprezentați, operele utilizate de Isidor și textele care îi erau disponibile în mod material. Analiza ia în considerare tradiția manuscrisă, posibilul context epigrafic și iconografic al scrierii, precum și ierarhia cunoașterii pe care acestea o construiesc. Scriptura ocupă poziția centrală, în timp ce autorii clasici sunt selectați și revalorificați în funcție de criterii creștine. Astfel, bibliotheca se conturează nu doar ca un depozit de cărți, ci ca o reprezentare ordonată a cunoașterii în cadrul proiectului intelectual și episcopal al lui Isidor.*

RETORI, ORATORI E DECLAMATORI TARDOANTICHI POCO CONOSCIUTI O IGNOTI

Andrea BALBO
(Università degli Studi di Torino)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.165

Keywords: *oratory, declamation, rhetoric, Late Antiquity, epigraphy.*

Abstract: ***Lesser-known and unknown Late Antique rhetoricians, orators, and declaimers***. *The article examines several cases of Late Antique orators and declaimers that will need to be incorporated into the edition of* Fragments of the Roman Orators of the Imperial Age*, which the author is preparing for Teubner, as well as into studies on Late Antique declamation. The cases discussed include Julius Granianus, Delphidius, several rhetoricians mentioned in Jerome's* Chronicon*, and an anonymous African orator-declaimer.*

Cuvinte-cheie: *oratorie, declamaţie, retorică, Antichitate târzie, epigrafie.*

Rezumat: ***Retori, oratori şi declamatori puţin cunoscuţi sau necunoscuţi din Antichitatea târzie***. *Articolul examinează mai multe cazuri de oratori şi declamatori din Antichitatea târzie care vor trebui incluse în ediţia* Fragments of the Roman Orators of the Imperial Age*, pe care autorul o pregăteşte pentru B.G. Teubner, precum şi în studiile dedicate declamaţiei târzii. Printre cazurile analizate se numără Julius Granianus, Delphidius, mai mulţi retori menţionaţi în* Chronicon*-ul lui Ieronim şi un orator-declamator african anonim.*

A PROPOSITO DELLE *DIEGESEIS* XLVI E XLVIII DI CONONE

Nicola BIFFI
(Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.177

Keywords: *Conon, Archelaus I, Strabo, Rome, Origins.*

Abstract: ***Regarding Conon's* Diegeseis *XLVI and XLVIII***. *This note emphasizes how, in the two* Narrations *in question, which deal with the origins of Rome, the author departs from the* vulgata *advertised by historians and biographers of the early imperial age (primarily Livy, Dionysius of Halicarnassus, and Plutarch, but also Strabo). This seems to betray the author's discontent with the Roman regime, also suggested by the daring politics of the recipient of Conon's booklet (King Archelaus I of Cappadocia), about whose dating some*

tentative hypotheses are formulated.

Cuvinte-cheie: *Conon, Archelaus I, Strabon, Roma, origini.*

Rezumat: ***Cu privire la* Diegeseis *XLVI şi XLVIII ale lui Conon***. *Această notă evidenţiază modul în care, în cele două* Narrationes *în cauză, care tratează originile Romei, autorul se îndepărtează de versiunea consacrată (*vulgata*) promovată de istoricii şi biografii epocii imperiale timpurii (în principal Titus Livius, Dionisie din Halicarnas şi Plutarh, dar şi Strabon). Acest fapt pare să trădeze nemulţumirea autorului faţă de regimul roman, sugerată şi de politica îndrăzneaţă a destinatarului opusculului lui Conon (regele Archelaus I al Capadociei), cu privire la a cărui datare sunt formulate câteva ipoteze tentative.*

INNOVATION AND ELITE ADAPTATION: FEW REMARKS ON THE *VILLATICA PASTIO* IN VARRO'S *DE RE RUSTICA*

Florica BOHÎLŢEA-MIHUŢ
(University of Bucharest)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.195

Keywords: *Varro's* De Re Rustica*,* uillatica pastio*, strategies of adaptation, luxury, social competition.*

Abstract: *The present paper examines the extent to which the breeding of small and medium-sized animals in specially designed spaces surrounding rural villas – or* uillatica pastio*, as M. Terentius Varro defined it – may be understood as an innovative practice adopted by the Roman elite as an adaptive strategy in response to the new economic, social, legal and political realities of the 1st century BC. By generating additional sources of income while satisfying the growing demand for luxury foodstuffs, these activities are analysed in relation to the sumptuary legislation enacted during the final two centuries of the Roman Republic, aiming also to reveal the significance of the Book III within the Varro's* De Re Rustica.

Cuvinte-cheie: *Varro,* De Re Rustica*,* uillatica pastio*, strategii de adaptare, lux, competiţie socială.*

Rezumat: ***Inovaţie şi adaptare a elitelor: câteva observaţii despre uillatica pastio în De Re Rustica a lui Varro***. *Prezentul studiu examinează măsura în care creşterea animalelor mici şi mijlocii în spaţii special amenajate în preajma villelor rurale – sau* uillatica pastio*, cum a definit-o M. Terentius Varro – poate fi considerată o activitate inovativă, dezvoltată de elitele romane ca o strategie de adaptare la noile realităţi economice, sociale, juridice şi politice din sec I a. Chr. Generatoare de resurse băneşti suplimentare, aceste ocupaţii sunt corelate*

cu conţinutul legislaţiei sumpturare introdusă în statul roman în ultimele două veacuri republicane, cu intenţia de a decela şi rostul cărţii a III-a în cadrul tratatului lui Varro, De Re Rustica.

METTERE IN SCENA IL TESTO. ESPERIENZE PLURISENSORIALI NELLA POESIA DI CLAUDIANO

Antonella BRUZZONE
(Università degli Studi di Sassari)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.215

Keywords: *Claudian, multisensory experience, synesthesia, mimetic representation, immersive aesthetics.*

Abstract: ***Staging the text. Multisensory experiences in Claudian's poetry***. *Claudian's poetry pays particular attention to the pursuit of artistic effects aimed at enhancing a simultaneous multisensory perception of the reality being described. The author employs various techniques designed to offer a mimetic representation of the subject matter, allowing the reader to immerse themselves in an ideally comprehensive sensory experience. This paper analyzes a few examples that demonstrate how the use of sensory imagery contributes to producing an amplified, as far as possible 'complete' depiction of objects, situations, and events.*

Parole chiave: *Claudiano, plurisensorialità, sinestesia, rappresentazione mimetica, estetica immersiva.*

Riassunto: *La poesia di Claudiano è particolarmente attenta alla ricerca di effetti artistici mirati a potenziare una simultanea percezione plurisensoriale della realtà descritta. L'autore adotta vari procedimenti tesi a offrire una rappresentazione mimetica dei contenuti esposti, per consentire al lettore di immergersi in una esperienza sensoriale idealmente globale. Vengono qui analizzati alcuni casi che mostrano come il ricorso a suggestioni sensoriali concorra a produrre una resa amplificata, quanto più possibile 'completa' di oggetti, situazioni, vicende.*

Cuvinte-cheie: *Claudian, experienţă multisenzorială, sinestezie, reprezentare mimetică, estetică imersivă.*

Rezumat: ***Punerea în scenă a textului. Experienţe multisenzoriale în poezia lui Claudian***. *Poezia lui Claudian acordă o atenţie deosebită realizării unor efecte artistice menite să intensifice percepţia multisenzorială simultană a realităţii reprezentate. Autorul recurge la diverse tehnici prin care oferă o reprezentare mimetică a obiectului descris, permiţând cititorului să se cufunde într-o experienţă senzorială ideală, cât mai cuprinzătoare. Acest studiu analizea-*

ză câteva exemple care demonstrează modul în care utilizarea imaginilor senzoriale contribuie la construirea unei reprezentări amplificate şi, pe cât posibil, „complete" a obiectelor, situaţiilor şi evenimentelor.

PROBLÈMES FINANCIERS DANS LES CITÉS GRECQUES DE LA CÔTE OUEST DU PONT-EUXIN (IIIE-IER SIÈCLES AV. J.-C.) : EMPRUNTS

Livia BUZOIANU
(Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.233

Mots-clés : *prêt, intérêt, approvisionnement en blé, fonds (*hypoteke*),* evergetai.

Résumé : *Cet article porte sur des documents épigraphiques mentionnant des sommes d'argent, principalement destinées à l'approvisionnement en blé de la population. Douze inscriptions provenant d'Histria (10) et de Callatis (2), datant du IIIe au Ier siècles av. J.-C., sont analysées. Les questions abordées reprennent celles soulevées par Migeotte en 1984, mais appliquées au contexte des cités du Pont occidental: les motivations des prêts (généralement surmonter des difficultés conjoncturelles et garantir la stabilité interne, économique et sociale) ; le lien entre le prêt et la constitution d'un fonds nécessaire à l'achat ou à la constitution d'une réserve de blé ; la forme choisie (prêt auprès de particuliers, de la cité ou de l'extérieur). D'autres aspects sont également examinés : le prêt interprété comme un acte d'évergétisme ou comme une affaire ; le montant du prêt et le taux d'intérêt. La question des prêts est un problème général dans le monde grec. Il s'agit peut-être d'une question de mentalité, mais c'est avant tout une manière active de résoudre certains problèmes ponctuels de nature locale.*

Keywords: *loan, interest, wheat supply, fund (*hypoteke*),* evergetai.

Abstract: ***Financial problems in the Greek cities on the western coast of the Black Sea (3rd-1st centuries BC): loans***. *The article refers to epigraphic documents in which amounts of money are mentioned, mainly intended for the supply of wheat to the population. Twelve inscriptions from the 3rd-1st centuries BC are analyzed, they are from Histria (10) and Callatis (2). The issues discussed are those stated by Migeotte in 1984, but applied to the realities of the West-Pontic cities: the motivations of loans (generally overcoming temporary situations and ensuring internal, economic and social stability); the relationship between the loan and ensuring a fund necessary for the purchase or establishment of a wheat reserve; the chosen form (loan from individuals, from inside or outside the city). Other aspects are also examined: the loan interpreted as an act of evergetism (evergetic behavior) or as a business; the value of the loan, the interest rate. The problem of loans is a general one in the Greek world; it may be related*

to a mentality, but it is primarily an active form of solving current problems of a local nature.

Cuvinte-cheie: *împrumut, dobândă, aprovizionare cu grâu, fond (*hypoteke*), evergeţi (*evergetai*).*

Rezumat: ***Probleme financiare în oraşele greceşti vest-pontice (secolele III-I î.Hr.): împrumuturile***. *Articolul se referă la documente epigrafice în care sunt menţionate sume de bani destinate în principal aprovizionării cu grâu a populaţiei. Sunt analizate 12 inscripţii provenind de la Histria (10) şi Callatis (2), din sec. III-I a. Chr. Problemele dezbătute sunt cele enunţate de Migeotte în 1984, dar aplicate realităţilor din oraşele vest-pontice: motivaţiile împrumuturilor (în general depăşirea unor situaţii de moment şi asigurarea unei stabilităţi interne, economice şi sociale); relaţia dintre împrumut şi asigurarea unui fond necesar cumpărării sau constituirii unei rezerve de grâu; forma aleasă (împrumutul de la particulari, din interiorul cetăţii sau din afara ei). Sunt discutate şi alte aspecte: împrumutul interpretat ca act de evergetism (comportament evergetic) sau ca afacere; valoarea împrumutului, rata dobânzii. Problema împrumuturilor este una generală în lumea greacă; ea poate ţine de o mentalitate, dar este în primul rând o formă activă de rezolvare a unor probleme de moment cu caracter local.*

HUMANIDAD Y (DES)MEMORIAS EN *HABÍAMOS IDO AL MAR* DE ETHEL JUNCO

Claudio CALABRESE
(Instituto de Humanidades, Universidad Panamericana, México)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.249

Palabras clave: *memoria, Alzheimer, temporalidad, repetición, Ethel Junco.*

Resumen: *Este artículo analiza la novela* Habíamos ido al mar *de Ethel Junco, centrándose en la representación de la enfermedad de Alzheimer y la deconstrucción de la memoria. A partir de un marco teórico fenomenológico y existencial basado en Heidegger, Kierkegaard y Bergson, se examina la tensión entre una "memoria mecánica o regresiva" (vinculada a los hábitos corporales y al deterioro) y una "memoria espiritual" (que irrumpe para resignificar la existencia). Se argumenta que la enfermedad no solo destruye, sino que revela la verdad oculta de los personajes – Lucio, Sonia y Marcos –, exponiendo vidas inauténticas. A través del concepto de "repetición" como apropiación ontológica del pasado más que como mera evocación fáctica, la novela muestra cómo el protagonista sostiene el núcleo de su ser mediante una memoria interior activa de su amor perdido, Delia, aun en medio del colapso físico.*

Keywords: *memory, Alzheimer's, temporality, repetition, Ethel Junco.*

Abstract: ***Humanity and (dis)memories in* Habíamos ido al mar *by Ethel Junco***. *This article analyzes Ethel Junco's novel* Habíamos ido al mar*, focusing on the representation of Alzheimer's disease and the deconstruction of memory. Using a phenomenological and existential theoretical framework based on Heidegger, Kierkegaard, and Bergson, the author examines the tension between a "mechanical or regressive memory" (linked to bodily habits and deterioration) and a "spiritual memory" (which erupts to resignify existence). It is argued that the disease does not merely destroy but reveals the hidden truth of the characters – Lucio, Sonia, and Marcos – exposing inauthentic lives. Through the concept of "re-petition" as an ontological appropriation of the past rather than mere factual evocation, the novel portrays how the protagonist sustains the core of his being through an active, inner memory of his lost love, Delia, even amidst physical collapse.*

Cuvinte-cheie: *memorie, Alzheimer, temporalitate, repetiție, Ethel Junco.*

Rezumat: *Acest articol analizează romanul* Habíamos ido al mar *de Ethel Junco, concentrându-se asupra reprezentării bolii Alzheimer și a deconstrucției memoriei. Folosind un cadru teoretic fenomenologic și existențial bazat pe Heidegger, Kierkegaard și Bergson, autorul examinează tensiunea dintre o „memorie mecanică sau regresivă" (legată de obiceiurile corporale și deteriorare) și o „memorie spirituală" (care irumpe pentru a resemnifica existența). Se argumentează că boala nu doar distruge, ci dezvăluie adevărul ascuns al personajelor – Lucio, Sonia și Marcos – expunând vieți neautentice. Prin conceptul de „repetiție" ca o apropriere ontologică a trecutului, mai degrabă decât o simplă evocare factuală, romanul ilustrează modul în care protagonistul își susține nucleul ființei printr-o memorie interioară activă a iubirii sale pierdute, Delia, chiar și în mijlocul colapsului fizic.*

AVCTORITAS FEMINEA, MONACHESIMO DOPPIO E COSTRUZIONE DINASTICA NELL'INGHILTERRA DEL VII SECOLO

Federica CALABRESE
(Ministero della cultura, Italia)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.269

Keywords: *Anglo-Saxon England; female monasticism; sanctity; political power; double monasteries; Bede.*

Abstract: **Auctoritas feminea, *double monasticism, and dynastic construction in the 7th century England.*** *This article examines the relationship between female sanctity and political authority in seventh-century Anglo-Saxon*

England through the case studies of Hilda di Whitby and Æthelthryth. Drawing on a comprehensive philological and historiographical analysis of the Historia ecclesiastica gentis Anglorum *by Bede, this study proposes the conceptual category of* auctoritas feminea *as a means to interpret the intersection of charisma, dynastic legitimacy and monastic governance in early medieval ecclesiology. It integrates discussions of the monastery as an institutional space, the symbolic dynamics of the consecrated body, and the historiographical debates that have shaped modern interpretations of female sanctity in the early medieval West.*

Cuvinte-cheie: *Anglia anglo-saxonă, monahism feminim, sfințenie, putere politică, mânăstiri duble, Beda.*

Rezumat: **Auctoritas feminea*, monahismul dublu și construcția dinastică în Anglia secolului al VII-lea.*** *Acest articol examinează relația dintre sfințenia feminină și autoritatea politică în Anglia anglo-saxonă a secolului al VII-lea, prin analiza cazurilor Hildei de la Whitby și al lui Æthelthryth. Bazându-se pe o analiză filologică și istoriografică amplă a lucrării* Historia ecclesiastica gentis Anglorum *a lui Beda, studiul propune categoria conceptuală de* auctoritas feminea *ca modalitate de interpretare a intersecției dintre carismă, legitimitate dinastică și guvernarea monastică în cadrul ecleziologiei medievale timpurii. Studiul integrează discuții privind mănăstirea ca spațiu instituțional, dinamica simbolică a trupului consacrat și dezbaterile istoriografice care au modelat interpretările moderne ale sfințeniei feminine în Occidentul medieval timpuriu.*

DISPENSATOR DEVS: L'EPISTOLA 24 DI PAOLINO DI NOLA, UN TRATTATO POLISEMICO E POLIFUNZIONALE

Maria Carolina CAMPONE
(Dipartimento Umanistico, Scuola Militare "Nunziatella" Napoli)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.287

Keywords: *Paulinus Nolanus,* epistula *24, divine* commercium, *bonitas, Cicero.*

Abstract: **Dispensator deus*: l'epistola 24 di Paolino di Nola, un trattato polisemico e polifunzionale***. *The epistle 24 of Paulinus Nolanus is an extremely complex text. Writing to his friend Sulpicius Severus, the author presents the theme of* sequela Christi*, addressing complex theological issues, from creation to divine* commercium. *Reinterpreting certain Stoic themes from a Christian perspective and through an unprecedented reference to Cicero, Paulinus sketches the model of a profoundly renewed society, in which the* bonitas *becomes an instrument of social subversion.*

Cuvinte-cheie: *Paulinus de Nola*, epistula *24,* commercium divin, bonitas*, Cicero.*

Rezumat: **Dispensator deus*: Epistola 24 a lui Paulinus din Nola, un tratat polisemantic şi polifuncţional***. *Epistola 24 a lui Paulinus de Nola este un text extrem de complex. Scriindu-i prietenului său Sulpicius Severus, autorul prezintă tema* sequela Christi*, abordând probleme teologice complexe, de la creaţie la commercium divin. Reinterpretând anumite teme stoice dintr-o perspectivă creştină şi printr-o trimitere inedită la Cicero, Paulinus schiţează modelul unei societăţi profund reînnoite, în care* bonitas *devine un instrument al subversiunii sociale.*

AGGREDIAR HIEZECHIEL PROPHETAM: GEROLAMO E L'IMPRESA DI COMMENTARE EZECHIELE

Alessandro CAPONE
(Università del Salento)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.307

Parole chiave: *Gerolamo, Ezechiele, esegesi, filologia, difficoltà.*

Riassunto: *L'articolo offre alcuni saggi dell'impegnativo lavoro esegetico di Gerolamo nel* Commento a Ezechiele. *Partendo dalla consapevolezza della difficoltà del testo, riconosciuta anche dalla tradizione ebraica, il contributo mostra come Gerolamo sciolga i nodi interpretativi secondo un'analisi filologica, ricorrendo al testo ebraico e all'esegesi origeniana.*

Keywords: *Jerome, Ezekiel, exegesis, philology, difficulties.*

Abstract: **Aggrediar Hiezechiel prophetam*: Jerome and the enterprise of* Commentary on Ezekiel**. *This article offers some insights into Jerome's challenging exegetical work in his* Commentary on Ezekiel. *Beginning with an awareness of the text's complexity, a theme also recognized by Jewish tradition, the contribution shows how Jerome unravels interpretative issues through philological analysis, drawing on the Hebrew text and Origen's exegesis.*

Cuvinte-cheie: *Ieronim, Ezechiel, exegeză, filologie, dificultăţi.*

Rezumat: **Aggrediar Hiezechiel prophetam*: Ieronim şi elaborarea* Comentariului la Ezechiel**. *Acest articol oferă câteva perspective asupra operei exegetice dificile a lui Ieronim întreprins de el în* Comentariul la Ezechiel. *Pornind de la conştientizarea complexităţii textului, o temă recunoscută şi de tradiţia evreiască, contribuţia arată cum Ieronim dezleagă problemele interpretative prin analiza filologică, bazându-se pe textul ebraic şi pe exegeza lui Origen.*

CLASSICAL RECEPTION IN THE PAINTINGS OF THE SEVEN WONDERS OF ANTIQUITY BY FRANTIŠEK KUPKA AND SALVADOR DALÍ

Juan Ramón CARBÓ GARCÍA, Ainhoa DE MIGUEL IRURETA
(Universidad Católica de Murcia)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.327

Keywords: *classical reception, ancient seven wonders, František Kupka, Salvador Dalí.*

Abstract: *The Czech and Spanish painters and graphic artists František Kupka and Salvador Dalí are renowned examples of the historical avant-garde. The former is considered one of the pioneers of abstract art and Orphic Cubism, while the latter is one of the world's leading exponents of Surrealism. However, beyond this better-known aspect of their work in the history of Art, some of their art works reveal their mastery of classical sources and of a more or less erudite knowledge transmitted around the reception of various themes and conceptions of the ancient world. In this paper, our aim is to analyze these aspects in their depictions of the Seven Wonders of Antiquity, also considering the influence of the works of other artists who reinterpreted these motifs. In the light of this analysis, a symbiosis between antiquity and modernity will become apparent. It will show how these painters were able to integrate even some of their most innovative artistic experiments into the great classical tradition. So, we will try to demonstrate the importance of that tradition in the general framework of the historical avant-garde, through the particular cases studied in painting.*

Cuvinte-cheie: *receptarea tradiției clasice, cele Șapte Minuni ale lumii antice, František Kupka, Salvador Dalí.*

Rezumat: ***Receptarea tradiției clasice în picturile dedicate celor Șapte Minuni ale Antichității realizate de František Kupka și Salvador Dalí***. *Cehul František Kupka și spaniolul Salvador Dalí, pictori și graficieni, sunt exemple reprezentative ale avangardei istorice. Primul este considerat unul dintre pionierii artei abstracte și ai cubismului orfic, în timp ce al doilea este recunoscut drept unul dintre cei mai importanți exponenți ai suprarealismului la nivel mondial. Dincolo însă de acest aspect mai bine cunoscut al creației lor în istoria artei, unele dintre lucrările lor demonstrează o profundă stăpânire a surselor clasice și o cunoaștere, într-o măsură mai mare sau mai mică erudită, transmisă prin receptarea diferitelor teme și concepții ale lumii antice. În acest studiu, ne propunem să analizăm aceste aspecte în reprezentările celor Șapte Minuni ale Antichității realizate de cei doi artiști, luând în considerare și influența operelor altor creatori care au reinterpretat aceste motive. În urma acestei analize, va deveni evidentă o simbioză între Antichitate și modernitate, evidențiind modul în care acești pictori au reușit să integreze chiar și unele dintre cele mai inovatoare experimente artistice ale lor în marea tradiție clasică. Astfel, vom încerca să demon-*

străm importanța acestei tradiții în cadrul general al avangardei istorice, prin intermediul cazurilor particulare analizate în domeniul picturii.

ROMA ALTITUDINALĂ. PERENITATEA UNEI PARADIGME EXISTENȚIALE

Valy CEIA
(Universitatea de Vest din Timișoara)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.357

Keywords: *altitudinal Rome, Romanity,* virtus*,* fides*,* pietas, exempla maiorum*,* cultura animi.

Abstract: ***Rome at altitude: the enduring nature of an existential paradigm***. *Developed gradually through my research on Latin literature and culture, this study proposes the systematization of a genuine concept, "altitudinal Rome", as a hermeneutic paradigm through which the Roman experience can be understood beyond the sequence of historical events, as a dynamic system of values and existential models. The term does not refer to an idealized Rome or to a homogeneous historical era, but rather to a hermeneutic and axiological category through which the Roman experience is interpreted as a tension between the real and the ideal, memory and forgetting, ascent and decline, the individual and the community. Based on the convergence of* virtus, fides, pietas*, a sense of duty, responsibility toward the City,* exempla maiorum*, the coherence between private and public life, and the relationship to the sacred, the genesis of this concept can be traced back to my earlier work on the altitudinal dimension of existence, exemplary Romanity, Virgilian heroism, the decline of values in Tacitus, the role of culture, and the relevance of classical paradigms. Placed in dialogue with recent research on cultural memory, exemplarity, the reception of Antiquity, and philosophy as a way of life, "altitudinal Rome" acquires the status of an interpretive category: it describes the tension between ascent and decline, memory and forgetting, the individual and the community, the ideal and history. In this sense, Roman antiquity is not a closed past, but an active reservoir of* exempla *through which the present can examine its own foundations.*

Cuvinte-cheie: *Roma altitudinală, romanitate,* virtus*,* fides*,* pietas*,* exempla maiorum*,* cultura animi.

Rezumat: *Configurat treptat în cercetările mele consacrate literaturii şi culturii latine, studiul propune sistematizarea unui veritabil concept, Roma altitudinală, ca paradigmă hermeneutică prin care experiența romană poate fi înțeleasă dincolo de succesiunea evenimentelor istorice, ca ansamblu dinamic de valori şi modele existențiale. Sintagma nu desemnează o Romă idealizată şi nici o epocă istorică omogenă, ci o categorie hermeneutică şi axiologică prin care expe-*

rienţa romană este interpretată ca tensiune între real şi ideal, memorie şi uitare, ascensiune şi degradare, individ şi comunitate. Întemeiată pe convergenţa dintre virtus*,* fides*,* pietas*, conştiinţa datoriei, responsabilitatea faţă de Cetate,* exempla maiorum*, coerenţa dintre viaţa privată şi cea publică şi raportarea la sacru, geneza conceptului poate fi urmărită în preocupările mele anterioare privind dimensiunea altitudinală a existenţei, romanitatea exemplară, eroismul vergilian, degradarea valorilor la Tacitus, rolul culturii şi actualitatea paradigmelor clasice. Pusă în dialog cu cercetările recente asupra memoriei culturale, exemplarităţii, receptării Antichităţii şi filosofiei ca mod de viaţă, Roma altitudinală dobândeşte valoarea unei categorii interpretative: ea descrie tensiunea dintre ascensiune şi declin, memorie şi uitare, individ şi comunitate, ideal şi istorie. În acest sens, Antichitatea romană nu constituie un trecut închis, ci un rezervor activ de* exempla *prin intermediul cărora prezentul îşi poate interoga propriile fundamente.*

GLOSELE LUI ERIUGENA LA *DE NVPTIIS PHILOLOGIAE ET MERCVRII*

Ioana COSTA
(Universitatea din Bucureşti)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.373

Keywords: *Martianus Capella, Eriugena, glosses, manuscripts, text transmission, philology.*

Abstract: ***Eriugena's Glosses on* De nuptiis Philologiae et Mercurii**. *The encyclopaedic work of Martianus Capella* Satyricon *or* De nuptiis Philologiae et Mercurii et de septem artibus liberalibus libri nouem *is the keystone of transferring the knowledges from Antiquity to Medieval world. This work was intensively studied, mostly as a textbook. The ancient sources of Martianus Capella are consequently transplanted to the fifth century; the next millennium took them over amidst the filter of commentaries written by Iohannes Scottus Eriugena, Remigius Autissiodorensis and Bernardus Silvestris. The oldest glosses* in Martianum *certify a complex tradition of the text.*

Cuvinte-cheie: *Martianus Capella, Eriugena, glose, manuscrise, transmiterea textului, filologie.*

Rezumat: *Opera enciclopedică a lui Martianus Capella,* Satyricon *sau* De nuptiis Philologiae et Mercurii et de septem artibus liberalibus libri nouem*, reprezintă piatra de temelie a transmiterii cunoştinţelor din Antichitate către lumea medievală. Această lucrare a fost studiată intens, în principal ca manual şcolar. În consecinţă, sursele antice ale lui Martianus Capella au fost transferate în secolul al V-lea, iar mileniul următor le-a preluat prin filtrul comentariilor redactate*

de Iohannes Scottus Eriugena, Remigius Autissiodorensis și Bernardus Silvestris. Cele mai vechi glosse în Martianum *atestă o tradiție textuală complexă.*

JOHN CHRYSOSTOM AS 'SOUL PHYSICIAN': A KEY ASPECT OF HIS CONFRONTATION AGAINST JEWS AND JUDAIZERS IN 4TH-CENTURY ANTIOCH

Gilvan Ventura DA SILVA
(Federal University of Espírito Santo, Brazil)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.381

Keywords: *Late Antiquity, Antioch, medicine, Jews, John Chrysostom.*

Abstract: *Upon his ordination as a presbyter in the congregation of Antioch in 386, John Chrysostom was faced with an active Jewish community, which promoted vibrant festivities and celebrations attended by pagans and Christians. By identifying the existence of regular, day-to-day exchanges among members of his congregation and Jews, leading to the presence of Judaizers, Chrysostom took swift action to put an end to a situation that he deemed to be unacceptable. For this purpose, he resorted to a repertoire of arguments and language figures to disqualify Judaizers and Judaism – the latter, as a belief which, in his view, no longer had a place in the world. One of the recurrent metaphors used by the preacher to infuse fear in his listeners – and, thus, drive them away from the Judaizing "threat" – was the association between Judaism and a disease. This paper examines the way in which John Chrysostom, in his homilies* Adversus Iudaeos*, constructs a representation of Jews and Judaizers as individuals contaminated by a serious illness, who, through their irresponsible activities, placed at risk not only their own integrity, but also the integrity of the Church's entire body.*

Cuvinte-cheie: *Antichitate târzie, Antiohia, medicină, evrei, Ioan Gură de Aur.*

Rezumat: ***Ioan Gură de Aur ca „medic al sufletului": un aspect-cheie al confruntării sale cu evreii și iudaizanții din Antiohia secolului al IV-lea***. *După hirotonirea sa ca preot în comunitatea din Antiohia, în anul 386, Ioan Gură de Aur s-a confruntat cu o comunitate evreiască activă, care promova festivități și celebrări animate, la care participau păgâni și creștini. Identificând existența unor contacte regulate, cotidiene, între membrii congregației sale și evrei, ceea ce ducea la apariția iudaizanților, Hrisostom a acționat rapid pentru a pune capăt unei situații pe care o considera inacceptabilă. În acest scop, el a recurs la un repertoriu de argumente și figuri de limbaj pentru a discredita iudaizanții și iudaismul – acesta din urmă fiind considerat, în opinia sa, o credință care nu mai avea loc în lume. Una dintre metaforele recurente folosite de predicator pentru a insufla teamă ascultătorilor săi – și astfel pentru a-i îndepărta de „ame-*

ninţarea" iudaizantă – era asocierea dintre iudaism şi boală. Acest studiu examinează modul în care Ioan Gură de Aur, în omiliile sale Adversus Iudaeos*, construieşte o reprezentare a evreilor şi iudaizanţilor ca indivizi contaminaţi de o boală gravă, care, prin activităţile lor iresponsabile, puneau în pericol nu doar propria integritate, ci şi integritatea întregului trup al Bisericii.*

LE CATALOGUE DE SOLDATS DE SALSOVIA (*I. CHR. ROMÂNIA* 272). RÉÉDITION ET COMMENTAIRE D'UN TÉMOIGNAGE D'ÉPOQUE TÉTRARCHIQUE DE LA PROVINCE DE SCYTHIE

Dan DANA (CNRS/HiSoMA, Lyon), Maxime EMION (Université Savoie Mont-Blanc, Chambéry)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.397

Keywords: *late Roman army, Latin epigraphy, onomastics, province of Scythia, Salsovia.*

Abstract: ***The catalogue of soldiers from Salsovia (I. Chr. România 272). Reedition and commentary of a testimony of Tetrarchic period from the province of Scythia****. A new edition of a catalogue of soldiers from the Tetrarchic period is provided here, after an autopsy of the inscribed blocks and the revision of all available data about this fragmentary inscription from Salsovia. The new and secured readings are followed by commentaries about the date, the units, the ranks and the onomastics of these soldiers from several cavalry units posted in the province of Scythia before 320 AD.*

Cuvinte-cheie: *armata romană târzie, epigrafie latină, onomastică, provincia Scythia, Salsovia.*

Rezumat: ***Catalogul soldaţilor de la Salsovia (I. Chr. România 272). Reeditarea şi comentariul unei mărturii din perioada tetrarhică provenind din provincia Scythia****. Studiul de faţă oferă o nouă ediţie a unui catalog de soldaţi din perioada tetrarhică, realizată în urma examinării directe a blocurilor inscripţionate şi a reevaluării tuturor datelor disponibile referitoare la această inscripţie fragmentară descoperită la Salsovia. Noile lecturi, considerate sigure, sunt însoţite de comentarii privind datarea inscripţiei, unităţile militare, gradele şi onomastica soldaţilor aparţinând mai multor unităţi de cavalerie staţionate în provincia Scythia înainte de 320 d.Hr.*

LE *SENTENTIAE* NEI PANEGIRICI DI SIMMACO

Vincenzo DEL CORE
(Università degli Studi di Torino)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.427

Keywords: *panegyrics, rhetoric,* brevitas*, parataxis, religion,* clementia*, fear.*

Abstract: ***The sententiae in Symmachus' panegyrics****. This article examines the role of* sententiae *in the three panegyrics delivered by Symmachus between AD 368 and 370, highlighting their stylistic and ideological function. Although both ancient and modern scholarship has traditionally emphasized the* pingue et floridum *character of Symmachus' prose, the present study shows that it is interspersed with brief, incisive, and aphoristic statements, consistent with the author's explicitly stated preference for* brevitas*. Through the analysis of thirty* sententiae *distributed across the three* laudationes*, the article investigates their structure, placement, and principal thematic concerns. These expressions, often positioned at the conclusion of sections characterized by carefully crafted rhetorical complexity, reveal a dense network of intertextual references to major authors of the Archaic and Classical periods and point to a continuity between the rhetorical culture of the Imperial age and that of Late Antiquity. The study argues that the* sententiae *are not merely stylistic ornaments but constitute a privileged rhetorical device through which Symmachus articulates his ethical and political vision and contributes to the development of the models of Late Latin oratory.*

Parole chiave: *panegirici, retorica,* breuitas*, paratassi, religione,* clementia*, timore.*

Riassunto: *Il contributo analizza il ruolo delle sententiae nei tre panegirici di Simmaco, pronunciati tra il 368 e il 370 d.C., evidenziandone la funzione stilistica e ideologica. Sebbene la critica fin dall'antichità abbia tradizionalmente sottolineato il carattere* pingue et floridum *della prosa simmachiana, l'indagine mostra come essa sia costellata da enunciati brevi, incisivi e di carattere aforistico, coerenti con la dichiarata predilezione dell'autore per la brevitas. Attraverso l'esame di trenta sententiae distribuite nelle tre laudationes, lo studio ne analizza la struttura, la collocazione e i principali nuclei tematici. Tali espressioni, spesso collocate a conclusione di sezioni non prive di una studiata complessità, rivelano una fitta rete di richiami intertestuali ad autori centrali dell'età arcaica e classica e permettono di definire un rapporto di continuità tra la cultura retorica dell'età imperiale e quella della tarda antichità. L'analisi si pone l'obiettivo di dimostrare che le sententiae non costituiscono un semplice ornamento stilistico, ma rappresentano uno strumento privilegiato attraverso cui Simmaco esprime la propria*

visione etico-politica e contribuisce all'elaborazione dei modelli dell'oratoria latina tardoantica.

Cuvinte-cheie: *panegirice, retorică, brevitas, parataxă, religie, clementia, teamă.*

Rezumat: ***Sententiae în panegiricele lui Symmachus***. *Acest articol examinează rolul sententiae-lor în cele trei panegirice rostite de Symmachus între anii 368 și 370 d.Hr., evidențiind funcția lor stilistică și ideologică. Deși cercetarea antică și modernă a subliniat în mod tradițional caracterul pingue et floridum („bogat și înflorit") al prozei lui Symmachus, studiul de față arată că aceasta este presărată cu enunțuri scurte, incisive și aforistice, în acord cu preferința exprimată explicit de autor pentru brevitas („concizie"). Prin analiza a treizeci de sententiae distribuite în cele trei laudationes, articolul investighează structura, plasarea și principalele lor teme. Aceste expresii, situate adesea la finalul unor secțiuni caracterizate printr-o complexitate retorică atent elaborată, dezvăluie o rețea densă de referințe intertextuale la autori importanți ai perioadelor arhaice și clasice și indică o continuitate între cultura retorică a epocii imperiale și cea a Antichității târzii. Studiul susține că sententiae-le nu sunt simple ornamente stilistice, ci constituie un instrument retoric privilegiat prin care Symmachus își articulează viziunea etică și politică și contribuie la dezvoltarea modelelor oratoriei latine târzii.*

BÁRBAROS ERRANTES Y SOLDADOS MERCENARIOS EN LA HISPANIA DEL SIGLO V

Pablo C. DÍAZ
(Universidad de Salamanca, GIR ATAEMHIS)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.447

Keywords: *Barbarians, Hispania, army, warlords, mercenaries.*

Abstract: ***Wandering barbarians and mercenary soldiers in 5th-century Hispania***. *To reduce the movement of barbarian armies in 5th-century Hispania to those that the sources present as organized and subject to the discipline of a king – the Suebi, Vandals, Alans and Visigoths – is to ignore a more complex reality. The sources from this period reveal, on the one hand, undefined groups of marauders, whose behaviour differed little from that of a band of thieves; and on the other, warrior leaders at the head of armed contingents acting as warlords. We see them as uncontrolled groups in search of plunder or as mercenary forces in the service of the highest bidder. These were probably short-lived phenomena, but they are essential to understanding the political dynamics of the final period of the Roman Empire in its westernmost reaches.*

Cuvinte-cheie: *barbari, Hispania, armată, seniori ai războiului* (*conducători militari*)*, mercenari.*

Rezumat: ***Barbari migratori şi soldaţi mercenari în Hispania secolului al V-lea.*** *A reduce mişcările armatelor de barbari din Hispania secolului al V-lea doar la acelea pe care sursele le prezintă ca fiind organizate şi supuse autorităţii şi disciplinei unui rege – suebii, vandalii, alanii şi vizigoţii – înseamnă a ignora o realitate mult mai complexă. Sursele din această perioadă dezvăluie, pe de o parte, existenţa unor grupuri nedefinite de prădători, al căror comportament se deosebea foarte puţin de cel al unor bande de tâlhari, iar, pe de altă parte, a unor conducători militari aflaţi în fruntea unor contingente înarmate, care acţionau ca* ***seniori ai războiului*** *(warlords). Îi întâlnim fie ca grupuri necontrolate, aflate în căutarea prăzii, fie ca trupe de mercenari aflate în slujba celui care oferea cea mai bună plată. Aceste fenomene au fost, probabil, de scurtă durată, însă sunt esenţiale pentru înţelegerea dinamicii politice din ultima perioadă a Imperiului Roman în provinciile sale cele mai occidentale.*

IL CONTRIBUTO DI GRAMMATICI ED ERUDITI ANTICHI PER LA *CONSTITVTIO TEXTVS* DI PROPERZIO

Emanuele Riccardo D'AMANTI
(Università degli Studi "Niccolò Cusano" di Roma)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.463

Keywords: *Propertius, indirect tradition, Latin grammarians, textual criticism.*

Abstract: ***The contribution of ancient grammarians and scholars to the* constitutio textus *of Propertius***. *The article examines the rare quotations of Propertius in ancient and Late Antique grammatical and scholarly literature. Despite the exclusion of elegy from the school canons of the period, the indirect tradition preserves paratextual data, exegetical notes, and remarkable variants. The analysis of these fragments proves to be a necessary methodological tool to overcome the corruptions of the direct tradition and restore the elegies to their original form.*

Parole-chiave: *Properzio, tradizione indiretta, grammatici latini, critica del testo.*

Riassunto: *L'articolo esamina le rare citazioni di Properzio nella letteratura grammaticale ed erudita antica e tardoantica. Nonostante l'esclusione dell'elegia dai canoni scolastici dell'epoca, la tradizione indiretta conserva dati paratestuali, note esegetiche e notevoli varianti. L'analisi di questi frammenti si rivela*

uno strumento metodologico necessario per superare le corruttele della tradizione diretta e restituire alle elegie la loro fisionomia originaria.

Cuvinte-cheie: *Properţiu, tradiţie indirectă, gramaticieni latini, critică de text.*

Rezumat: ***Contribuţia gramaticienilor şi erudiţilor antici la* constitutio textus *a lui Properţiu***. *Articolul examinează rarele citate din Properţiu în literatura gramaticală şi ştiinţifică antică clasică şi târzie. În ciuda excluderii elegiei din canoanele şcolare ale perioadei, tradiţia indirectă păstrează date paratextuale, note exegetice şi variante remarcabile. Analiza acestor fragmente se dovedeşte a fi un instrument metodologic necesar pentru a depăşi corupţiile tradiţiei directe şi pentru a restabili elegiile în forma lor originală.*

WHAT ARE POLYAENUS' *STRATAGEMS* FOR?

Immacolata ERAMO
(Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.479

Keywords: *Polyaenus, stratagems, Greek and Roman military literature, Byzantine* retractationes*,* exempla*, Frontinus*.

Abstract: *This paper addresses the question of the purpose of Polyaenus'* Strategemata *by asking who read the collection, and when. Moving from the first English translation, published by Richard Shepherd in 1793, it examines the Byzantine fortune of the work as well as the problem of its title, the relationship with Frontinus and Valerius Maximus, and the author's literary method. Polyaenus was neither a historian nor a military expert: his collection is an* ephodion *of strategic science, a formative reading which, in war as in peace, trains the judgement of commanders through the examples of the ancients.*

Cuvinte-cheie: *Polyaenus, strategeme, literatura militară greacă şi romană, retractationes bizantine, exempla, Frontinus.*

Rezumat: ***La ce folosesc* Strategemele *lui Polyaenus?*** *Acest articol abordează problema scopului Strategemelor lui Polyaenus, întrebându-se cine a citit această colecţie şi când. Pornind de la prima traducere în limba engleză, publicată de Richard Shepherd în 1793, articolul examinează receptarea operei în perioada bizantină, precum şi problema titlului său, relaţia cu Frontinus şi Valerius Maximus şi metoda literară a autorului. Polyaenus nu a fost nici istoric, nici expert militar: colecţia sa este un ephodion al ştiinţei strategice, o lectură formativă care, atât în timp de război, cât şi în timp de pace, antrenează judecata comandanţilor prin intermediul exemplelor oferite de cei din vechime.*

OSSERVAZIONI SUL LESSICO RELIGIOSO DEI GOTI, TRA PAGANESIMO E CRISTIANESIMO

Carla FALLUOMINI
(Università degli Studi di Perugia)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.497

Parole chiave: *Goti, Vulfila, cristianizzazione, Bibbia gotica, lessico religioso, arianesimo, basso Danubio.*

Riassunto: *Il contributo analizza il lessico religioso gotico, tramandato dalla traduzione biblica attribuita al vescovo Vulfila. Sono esaminati alcuni elementi – prestiti latini e traduzione del* Padre nostro *– che suggeriscono una diffusione del cristianesimo anteriore alla versione vulfiliana. L'analisi considera inoltre il modo in cui alcuni termini pre-cristiani furono adattati al nuovo contesto religioso e discute il possibile impiego di questa traduzione all'interno di comunità gotiche appartenenti a orientamenti cristiani diversi.*

Keywords: *Goths, Wulfila, Christianization, Gothic Bible, religious vocabulary, Arianism, Lower Danube.*

Abstract: ***Observations on the religious vocabulary of the Goths: between Paganism and Christianity***. *This paper analyses the Gothic religious vocabulary preserved in the Bible translation attributed to Bishop Wulfila. It examines certain elements – Latin loanwords and the translation of the* Lord's Prayer *– that suggest Christianity spread among the Goths before the Wulfilian version. The analysis further considers how certain pre-Christian terms were adapted to the new religious context and discusses the possible use of this translation within Gothic communities belonging to different Christian orientations.*

Cuvinte-cheie: *goți, Ulfila, creștinare, Biblia gotică, lexic religios, arianism, Dunărea Inferioară.*

Rezumat: *Observații asupra vocabularului religios al goților: între păgânism și creștinism*. *Acest studiu analizează vocabularul religios gotic păstrat în traducerea Bibliei atribuită episcopului Ulfila. Sunt examinate anumite elemente – împrumuturile din latină și traducerea* Rugăciunii Domnești *(*Tatăl nostru*) – care sugerează că creștinismul s-a răspândit în rândul goților înainte de realizarea versiunii ulfiliene. Analiza ia în considerare, de asemenea, modul în care unii termeni precreștini au fost adaptați noului context religios și discută posibila utilizare a acestei traduceri în cadrul comunităților gotice aparținând unor orientări creștine diferite.*

COMUNICARE PER IMMAGINI: SEMANTIZZAZIONE E RISEMANTIZZAZIONE DEL TIPO MONETALE DELL'UCCISIONE DI TARPEIA TRA IL PERIODO DELLA GUERRA SOCIALE E L'ETÀ AUGUSTEA

Erica FILIPPINI
(Alma Mater Studiorum Università di Bologna)
DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.515

Keywords: *Roman republican coinage, Roman imperial coinage, coin iconography, Tarpeia, Social War, Augustan Age, Lucius Titurius Sabinus, Publius Petronius Turpilianus.*

Abstract: ***Communicating through images: the construction and reconfiguration of meaning in the coin type depicting the killing of Tarpeia from the Social War to the Augustan Age.*** *This article examines the changing meanings attached to the coin type depicting the killing of Tarpeia, first introduced in Roman coinage on the silver denarii of L. Titurius Sabinus during the Social War and subsequently reused on an Augustan denarius issued by P. Petronius Turpilianus in 19/18 BCE. Adopting a semiotic approach to coin imagery, the study combines the analysis of iconographic and epigraphic elements with an examination of the relevant monetary series, their historical and political contexts, and the development of the literary tradition surrounding the myth. The comparison shows that the recurrence of the same subject did not entail the preservation of an unchanged meaning. Within Titurius Sabinus' series, the depiction of Tarpeia, associated with the star-and-crescent motif and embedded in a cycle centred on Roman-Sabine relations, may have conveyed a favourable interpretation of her sacrifice. In the context of the Social War, it could thus have evoked the mythic precedent of reconciliation and integration between Romans and Sabines, potentially addressing both Roman and Italic audiences. The Augustan reworking of the type, by contrast, simplified the composition and removed the celestial markers that had qualified Tarpeia in the earlier issue. Read alongside the negative characterisation of Tarpeia in Augustan literature, the scene could be connected with moral discipline, the punishment of political betrayal, and, possibly, anti-Antonian memory. The case of Tarpeia therefore highlights the processes through which Roman coin imagery selected, reshaped, and reactivated elements of collective memory in changing political circumstances.*

Cuvinte-cheie: *monedă romană republicană, monegă romană imperială, iconografie monetară, Tarpeia, Războiul Social, epoca augustană, Lucius Titurius Sabinus, Publius Petronius Turpilianus.*

Rezumat: ***Comunicarea prin imagini: construirea și reconfigurarea sensului în tipul monetar care înfățișează uciderea Tarpeiei, de la Războiul Social la epoca augustană***. *Acest articol examinează schimba-*

rea semnificaţiilor asociate tipului monetar care înfăţişează uciderea Tarpeiei, introdus pentru prima dată în monetăria romană pe denarii de argint ai lui L. Titurius Sabinus în timpul Războiului Social şi reutilizat ulterior pe un denar augustan emis de P. Petronius Turpilianus în 19/18 î.Hr. Adoptând o abordare semiotică a reprezentărilor de pe monede, studiul combină analiza elementelor iconografice şi epigrafice cu examinarea seriilor monetare relevante, a contextelor lor istorice şi politice, precum şi a dezvoltării tradiţiei literare referitoare la acest mit. Comparaţia arată că reapariţia aceluiaşi subiect nu a presupus păstrarea unei semnificaţii neschimbate. În cadrul seriei lui Titurius Sabinus, reprezentarea Tarpeiei, asociată cu motivul stelei şi al semilunii şi integrată într-un ciclu centrat pe relaţiile romano-sabine, este posibil să fi transmis o interpretare favorabilă a sacrificiului ei. În contextul Războiului Social, aceasta ar fi putut evoca precedentul mitic al reconcilierii şi integrării dintre romani şi sabini, adresându-se, potenţial, atât publicului roman, cât şi celui italic. În schimb, reinterpretarea augustană a tipului monetar a simplificat compoziţia şi a eliminat marcajele celeste care o caracterizaseră pe Tarpeia în emisiunea anterioară. Privită în paralel cu caracterizarea negativă a Tarpeiei în literatura augustană, scena putea fi asociată cu disciplina morală, pedepsirea trădării politice şi, posibil, cu memoria antiantoniană. Cazul Tarpeiei evidenţiază, prin urmare, procesele prin care imaginile monetare romane au selectat, remodelat şi reactivat elemente ale memoriei colective în contexte politice aflate în schimbare.

ARCADIA IN THE *AENEID*

Lee FRATANTUONO
(Maynooth University, Maynooth, Co. Kildare, Ireland)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.535

Key words: *Virgil,* Aeneid*, Arcadia, Evander, Pallas, Hercules.*

Abstract: *References to Arcadia and the Arcadians occur several times in the second, Iliadic half of Virgil's* Aeneid*, and once in the first. Most prominently, Arcadia is cited in connection to Aeneas' ally Evander and his ill-fated son Pallas. Close consideration of all of the Arcadia passages in Books 7-12 of the epic reveals a careful progression and arrangement of references, of particular interest to the study of the image of Arcadia in Augustan poetry, especially in view of the common perception of the region as a byword for idyllic, pastoral escapism.*

Cuvinte-cheie: *Vergiliu,* Eneida*, Arcadia, Evandru, Pallas, Hercule.*

Rezumat: ***Arcadia în* Eneida**. *Referiri la Arcadia şi la arcadieni apar de mai multe ori în a doua jumătate, de inspiraţie din* Iliada*, a* Eneidei *lui Vergiliu şi o singură dată în prima parte. Cel mai pregnant, Arcadia este menţionată în legătură cu aliatul lui Enea, Evandru, şi cu fiul său nefericit, Pallas. O analiză atentă a tuturor pasajelor referitoare la Arcadia din cărţile 7-12 ale epopeii relevă*

o progresie şi o organizare atentă a referinţelor, deosebit de interesante pentru studiul imaginii Arcadiei în poezia augustană, mai ales având în vedere percepţia comună a regiunii ca simbol al evadării idilice şi pastorale.

METAFORA AGRICOLA E METAFORA PASTORALE NEI *CARMINA* DI VENANZIO FORTUNATO

Ornella FUOCO
(Università della Calabria)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.557

Keywords: *Venantius Fortunatus, agricultural metaphor, pastoral metaphor, contamination of metaphors, imaginative creativity.*

Abstract: ***Agricultural and pastoral metaphors in the* Carmina of Venantius Fortunatus**. *In the* carmina *Venantius Fortunatus makes extensive use of agricultural and pastoral metaphors. In his use of agricultural metaphors, the poet displays a certain variety and considerable inventiveness, especially when he mixes them with other metaphors (the combination of the agricultural metaphor with that of the talents in* carm. *3, 21, 13-14 is noteworthy). The pastoral metaphor, present especially in the poems dedicated to bishops, is more conventional and uniform. However, Venantius displays considerable sensitivity precisely in the representation, within similes, of subjects typical of pastoral metaphors such as the sheep (*carm. *7, 8, 10) and the lamb (*carm. app. *21, 3-6). Even in the metaphors and similes we have considered, therefore, the coexistence of different aspects of Venantius Fortunatus's poetry is revealed: on the one hand, conventionality and repetitiveness, on the other, imaginative creativity and refinement.*

Cuvinte-cheie: *Venantius Fortunatus, metafora agricolă, metafora pastorală, contaminarea metaforelor, creativitate imaginativă.*

Rezumat: ***Metaforele agricole şi pastorale în* Carmina *ale lui Venantius Fortunatus***. *În* Carmina*, Venantius Fortunatus utilizează pe scară largă metafore agricole şi pastorale. În folosirea metaforelor agricole, poetul dovedeşte o anumită varietate şi o remarcabilă inventivitate, mai ales atunci când le combină cu alte metafore (este deosebit de notabilă îmbinarea metaforei agricole cu cea a talanţilor în* carm. *3, 21, 13-14). Metafora pastorală, prezentă în special în poemele dedicate episcopilor, este mai convenţională şi mai uniformă. Cu toate acestea, Venantius manifestă o sensibilitate deosebită tocmai în reprezentarea, în cadrul comparaţiilor, a unor subiecte specifice metaforei pastorale, precum oaia (*carm. *7, 8, 10) şi mielul (*carm. app. *21, 3-6). Astfel, chiar şi în metaforele şi comparaţiile analizate se evidenţiază coexistenţa diferitelor trăsături ale poeziei lui Venantius Fortunatus: pe de o parte, convenţionalitatea şi caracterul repetitiv, iar pe de altă parte, creativitatea imaginativă şi rafinamentul.*

POLITICA, STRATEGIA E MEMORIA DEL CONFLITTO NEL TARDO IMPERO: RICONCILIAZIONE E PACIFICAZIONE NEI *PANEGYRICI LATINI*

Beatrice GIROTTI
(Alma Mater Studiorum – Università di Bologna)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.577

Keywords: reconciliatio, voluntas pacificandi, pacificatio, Panegyrics, *Constantine, classical heritage, Christians*.

Abstract: ***Politics, strategy and memory of conflict in the late Empire: reconciliation and pacification in the* Latin Panegyrics**. *In the* Panegyrici Latini *the language of restored or anticipated concord performs a distinctly political function: it symbolically heals the fractures created by usurpations, civil wars, and dynastic conflicts by portraying the emperor as the guarantor of order and civic cohesion. In the* Panegyrici Latini*, reconciliation is not simply presented as the cessation of conflict; rather, it is constructed as a discursive strategy for the reintegration of the Empire, grounded in traditional categories of Roman political culture while simultaneously reinterpreting them within the ideological framework of late imperial monarchy. Against this background, the paper examines the tension between the rhetoric of clemency and the language of victory through the concepts of* pacificatio *and* reconciliatio*, as well as the inherent ambiguities of pax, which is frequently secured through the coercion or elimination of political opponents. It argues that the language of reconciliation in the Late Roman Empire constitutes a fluid semantic field in which the rhetoric of power, the memory of civil war, and the reconfiguration of political and religious identities intersect.*

Parole chiave: reconciliatio, voluntas pacificandi, pacificatio, Panegyrici, *Costantino, eredità classica, cristiani*.

Riassunto: *Nei* Panegyrici latini *il linguaggio di una ritrovata o sperata concordia assume una funzione eminentemente politica: ricomporre simbolicamente le fratture prodotte da usurpazioni, guerre civili e conflitti dinastici attraverso la rappresentazione dell'imperatore come restauratore dell'ordine e della coesione civica. Nei* Panegyrici *la riconciliazione non coincide soltanto con la cessazione del conflitto, ma si configura come pratica discorsiva di reintegrazione dell'Impero, fondata su categorie tradizionali della cultura politica romana, reinterpretate nel quadro della monarchia tardoimperiale. In tale prospettiva, l'attenzione viene dedicata alla tensione fra lessico della clemenza e linguaggio della vittoria a partire da nessi relativi a* pacificatio *e* reconciliatio *(nonché alle ambiguità insite nella nozione stessa di* pax*) spesso ottenute attraverso la coercizione o l'eliminazione dell'avversario politico. Ci si propone di evidenziare come il linguaggio della riconciliazione nel tardo impero costituisca un campo semantico*

mobile, nel quale convergono retorica del potere, memoria della guerra civile e ridefinizione delle identità politico-religiose.

Cuvinte-cheie: reconciliatio, voluntas pacificandi, pacificatio, Panegyrici, *Constantin, moştenire clasică, creştini.*

Rezumat: ***Politica, strategia şi memoria conflictului în Imperiul Roman târziu: reconcilierea şi pacificarea în*** **Panegyrici Latini**. *În* Panegyrici Latini*, limbajul concordiei restaurate sau anticipate îndeplineşte o funcţie distinct politică: el vindecă în mod simbolic fracturile create de uzurpări, războaie civile şi conflicte dinastice, prezentându-l pe împărat drept garantul ordinii şi al coeziunii civice. În* Panegyrici Latini*, reconcilierea nu este prezentată doar ca încetarea conflictului, ci este construită ca o strategie discursivă de reintegrare a Imperiului, întemeiată pe categoriile tradiţionale ale culturii politice romane şi, în acelaşi timp, reinterpretată în cadrul ideologic al monarhiei imperiale târzii. În acest context, studiul examinează tensiunea dintre retorica clemenţei şi limbajul victoriei prin intermediul conceptelor de* pacificatio *şi* reconciliatio*, precum şi ambiguităţile inerente ale noţiunii de* pax*, care este adesea asigurată prin constrângerea sau eliminarea adversarilor politici. Lucrarea susţine că limbajul reconcilierii în Imperiul Roman târziu constituie un câmp semantic fluid, în care retorica puterii, memoria războiului civil şi reconfigurarea identităţilor politice şi religioase se intersectează.*

LE *NOMEN VLPIVS/A* DANS L'ÉPIGRAPHIE DE L'HISPANIE

M.ª Pilar GONZÁLEZ-CONDE PUENTE
(Université d'Alicante, Espagne)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.595

Mots-clés : Ulpii*, Trajan,* Hispania*, épigraphie.*

Résumé : *L'objectif de cet article est de faire une mise à jour des mentions de personnes portant le nom d'*Ulpius/a *dans l'épigraphie des provinces d'Hispanie, afin de déterminer celles qui sont certaines, douteuses ou à écarter. On examine la répartition géographique de ces mentions ainsi que la portée sociale qu'a eue l'expansion de ce nomen impérial.*

Keywords: Ulpii*, Trajan,* Hispania*, epigraphy.*

Abstract: ***The name*** **Ulpius/a** ***in the epigraphy of*** **Hispania**. *The objective of this study is to provide an update on the attested instances of the name* Ulpius/a *in the epigraphy of the provinces of* Hispania*, in order to determine which are certain, doubtful or can be ruled out. It analyses the geographical*

distribution of these attested instances and the social reach of the spread of this imperial nomen.

Cuvinte-cheie: Ulpii, *Traian,* Hispania*, epigrafie*.

Rezumat: ***Numele* Ulpius/a *în epigrafia Hispaniei***. *Obiectivul acestui studiu este de a oferi o actualizare a atestărilor numelui* Ulpius/a *în epigrafia provinciilor hispanice, pentru a determina care dintre acestea sunt certe, îndoielnice sau pot fi excluse. Studiul analizează distribuția geografică a acestor atestări și amploarea socială a răspândirii acestui* nomen *imperial.*

PROLEGOMENA AD NARRATIONEM DE EXCIDIO CONSTANTINOPOLIS IN CULTURA DACOROMANA. CÂTEVA OBSERVAȚII PRIVITOARE LA SURSA UNEI VERSIUNI ROMÂNEȘTI A „ISTORIEI PENTRU ROBIA SLĂVITEI CETĂȚI A ȚARIGRADULUI…” (SEC. XVIII-XIX)

Ioan-Augustin GURIȚĂ
(Universitatea „Alexandru I. Cuza” din Iași/Universitatea din București)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.619

Keywords: *Byzantine Empire, fall of Constantinople, Romanian manuscripts, Andrei Lyzlov, Russian Empire*.

Abstract: **Prolegomena ad narrationem de excidio Constantinopolis in cultura Dacoromana.** ***Some remarks on the source of a Romanian version of “The history of the captivity of the glorious city of Constantinople…” (18th-19th centuries)***. *This article seeks to identify the direct source of the Romanian versions of the narrative on the fall of Constantinople (distinct from the chronographic ones) attested in several manuscripts dated to the 18th century and the first decades of the 19th, transmitted under variable but substantially similar titles. A systematic comparison of several manuscript copies with some of the successive Russian printed editions of the same text, spanning the period 1713-1809, shows that the Romanian versions derive from the latter. The structural unity of the Romanian text, confirmed by collation, supports this filiation. A notable aspect is that the text of the first printed edition is a redaction, with only minimal alterations, of a fragment from Andrei Lyzlov's* Scythian History*, which had itself incorporated old Russian and Polish historical texts into its „chronicle”.*

Cuvinte-cheie: *Imperiul Bizantin, căderea Constantinopolului, manuscrise românești, Andrei Lîzlov, Imperiul Rus*.

Rezumat: *Acest articol urmărește identificarea sursei directe a versiunilor românești ale narațiunii despre căderea Constantinopolului (diferite de cele*

cronografice) atestate în mai multe manuscrise datate în secolul al XVIII-lea şi în primele decenii ale secolului al XIX-lea, transmise sub titluri variabile, dar asemănătoare în fond. Comparaţia sistematică a unor copii manuscrise cu ediţii tipărite ruseşti succesive, ale aceluiaşi text, din intervalul 1713-1809, arată că versiunile româneşti depind de acestea din urmă. Unitatea structurală a textului românesc, confirmată prin colaţionare, susţine această filiaţie. Un aspect notabil este acela că textul primei ediţii tipărite şi al celor următoare reprezintă o redacţie, cu intervenţii minime, a unui fragment din Istoria scitică *a lui Andrei Lîzlov, care, la rândul său, integrase în „cronica" sa texte istorice vechi ruseşti şi polone.*

ABOUT TWO MAGICAL GEMS OF GNOSTIC ORIGIN FROM THE ROMAN PROVINCE OF DACIA

Paraschiv-Dumitru HANGANU
(Centre for Christian and Classical Studies, Faculty of History,
"Alexandru I. Cuza" University of Iaşi)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.659

Keywords: *amulet, gem, Gnosticism, intaglio, magic.*

Abstract: *In this study, I will reanalyse two magical amulets from the Roman province of Dacia (one from Porolissum, the other from an uncertain location) from typological, iconographic and epigraphic perspectives, offering a new point of view on their inscriptions.*

Cuvinte-cheie: *amuletă, gemă, gnosticism, intalie, magie.*

Rezumat: ***Despre două geme magice de sorginte gnostică din provincia romană Dacia**. În studiul de faţă, mi-am propus să reevaluez două amulete magice din provincia romană Dacia (una de la Porolissum, alta dintr-un loc incert) din perspectivă tipologică, iconografică şi epigrafică, oferind un nou punct de vedere asupra inscripţiilor acestora.*

A TALE OF TWO PALACES. THE COURTS OF ARCADIUS AND HONORIUS IN THE WORKS OF CLAUDIAN

Martijn ICKS
(University of Amsterdam)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.675

Keywords: *Claudian, panegyrics, invectives, Honorius, Arcadius, Milan, Constantinople, 'Oriental' despotism, eunuchs, pomp,* proskynesis, *Rufinus, Eutropius, Stilicho.*

Abstract: *In his panegyrics and invectives, Claudian constructs the image of two diametrically opposed imperial courts: that of Constantinople, which displays numerous characteristics associated with Oriental despotism – including effeminate and militarily ineffectual leadership, indulgence in pleasure, the prominent role of eunuchs, ostentatious display, and humiliating rituals of deference – and that of Milan, portrayed as the guardian of true* Romanitas *and the authentic traditional martial spirit. The poet skillfully reinterprets reality in order to ensure that the contrast between the Eastern and Western courts, as well as the shortcomings of the two emperors (Arcadius as a weak ruler and Honorius as an emperor lacking military qualities), does not undermine the fiction of dynastic unity. Instead, he shifts responsibility onto the "unworthy" courtiers of Constantinople, Rufinus and Eutropius, while presenting the "good" Milanese courtier, Stilicho, in an unequivocally favorable light.*

Cuvinte-cheie: *Claudian, panegirice, invective, Honorius, Arcadius, Milano, Constantinopol, despotism „oriental", fast, eunuci,* proskynesis*, Rufinus, Eutropius, Stilicho.*

Rezumat: ***Povestea a două palate: curţile lui Arcadius şi Honorius în opera lui Claudian***. *În panegiricele şi invectivele sale, Claudian creează imaginea a două curţi imperiale diametral opuse - cea de la Constantinopol, în care se regăsesc numeroase trăsături asociale cu despotismul oriental, printre care o conducere efeminată şi lipsită de vigoare militară, înclinaţia spre plăceri, rolul proeminent al eunucilor, fastul ostentativ şi ritualurile umilitoare, şi cea de la Milano, păstrătoarea adevăratei Romanitas şi a autenticului spirit războinic tradiţional. Poetul găseşte mijloacele adecvate de reinterpretare a realităţii, pentru a face în aşa fel ca opoziţia dintre palatul oriental şi cel occidental şi defectele celor doi suverani (Arcadius – împărat slab; Honorius – împărat fără calităţi militare) să nu afecteze ficţiunea unităţii dinastice, aruncând responsabilitatea asupra curtenilor „nevrednici" ai Constantinopolului, Rufinus şi Eutropius, şi prezentând într-o lumină favorabilă pe „bunul" curtean milanez Stilicho.*

L'ATLETISMO E I SUOI DETRATTORI: LE VIE DEL PENSIERO NELL'*AUTOLICO* DI EURIPIDE

Olimpia IMPERIO
(Dipartimento di Ricerca e Innovazione Umanistica,
Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.691

Keywords: *Euripides'* Autolycus*, athletics, satyr play, comedy, philosophy.*

Abstract: **Athletics and its detractors: trajectories of thought in Euripides' *Autolycus***. *This article reconsiders fr. 282 Kn. of Euripides'* Autolycus*, which contains a well-known condemnation of athletics, with the aim of highlighting the osmotic exchange between anti-philosophical comedy – especially that of the fifth and fourth centuries BCE – and satyr play.*

Cuvinte-cheie: Autolycus *al lui* de *Euripide, atletism, piesă satirică, comedie, filosofie.*

Rezumat: ***Atletismul şi detractorii săi: Traiectorii ale gândirii în* Autolycus *al lui Euripide***. *Acest articol reanalizează fr. 282 Kn. din* Autolycus *al lui Euripide, care conţine o binecunoscută condamnare a atletismului, cu scopul de a evidenţia schimbul osmotic dintre comedia antifilosofică – în special cea din secolele al V-lea şi al IV-lea î.Hr. – şi piesa satirică.*

ÎMPĂRATUL TRAIAN ÎN MANUALELE DE ISTORIE DIN PERIOADA 1920-1948

Gheorghe IUTIŞ
(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.707

Keywords: *Emperor Trajan, Roman Empire, authors, Romanian history textbooks, world history textbooks,* optimus princeps.

Abstract: ***Emperor Trajan in history textbooks from 1920 to 1948.*** *The author examines how the figure and personality of Emperor Trajan were portrayed in Romanian history textbooks between 1920 and 1948. Among the author's conclusions, we note the following: throughout the period under review (1920-1948), Romanian history textbooks – covering both national and world history – consistently depicted Emperor Trajan as a central figure in the ethnogenesis of the Romanian people, a process resulting from the conquest of Dacia*

and its colonization with Roman elements. Portrayed as a glorious military commander, a skilled strategist and administrator who embodied a civilizing mission, and as an energetic, honest, benevolent, and just leader who maintained a close bond with his soldiers, Trajan vastly expanded the borders of the Roman Empire. He endowed numerous provinces with magnificent, enduring structures – an effort that naturally included the capital, Rome (e.g., Trajan's Forum and Trajan's Column). However, the textbooks edited by Mihail Roller during the early years of the communist regime (1945-1948) reflect a shift in perspective; Emperor Trajan came to be viewed as a representative of an aggressive, oppressive state – the Roman Empire. Consequently, the significance of the Roman conquest of Dacia – and, by extension, of the emperor himself – was downplayed or reinterpreted through the lens of Marxist ideology (characterizing him as a "slave-owning conqueror and oppressor of the masses"). The portrayal of Emperor Trajan and his deeds in textbooks aligned with the historiographical and pedagogical standards of the time; schoolbook authors drew upon primary historical sources – most notably Cassius Dio – and presented events in a balanced manner consistent with historical truth, while also incorporating numerous illustrations, maps, and reading passages covering the years 98-117, the period during which the optimus princeps *reigned in Rome.*

Cuvinte-cheie: *împăratul Traian, Imperiul Roman, autori, manuale de istorie românească, manuale de istorie universală,* optimus princeps.

Rezumat: *Autorul investighează modalitatea în care figura şi personalitatea împăratului Traian a fost înfăţişată în manualele de istorie din România anilor 1920-1948. Dintre încheierile la care a ajuns autorul menţionăm: în perioada avută în vedere (1920-1948) manualele de istorie din România, atât cele de istorie naţională, cât şi cele de istorie universală, l-au înfăţişat pe împăratul Traian, în mod constant, ca o figură centrală a etnogenezei româneşti, realizată în urma cuceririi Daciei şi a colonizării sale cu elemente romane. Conducător de oşti glorios, bun strateg şi administrator, asumându-şi o dimensiune civilizatoare, om energic, cinstit, bun, drept şi apropiat de soldaţii săi, Traian a extins graniţele Imperiului Roman foarte mult, înzestrând numeroase provincii cu edificii grandioase şi trainice, evident şi capitala, Roma, fiind inclusă în acest efort constructiv (Forul Traian, Columna). În manualele coordonate de Mihail Roller din primii ani ai regimului comunist (1945-1948) apar anumite modificări de perspectivă, împăratul Traian fiind văzut ca reprezentant al unui stat agresor şi asupritor – Imperiul Roman, rolul cuceririi romane a Daciei şi, implicit, al împăratului, fiind minimalizat ori reinterpretat în cheia ideologiei marxiste („cuceritor sclavagist şi asupritor al maselor populare"). Modul în care a fost prezentată în manuale figura şi faptele împăratului Traian au fost în conformitate cu cerinţele istoriografice şi pedagogice ale vremii, autorii cărţilor de şcoală apelând la izvoare istorice de primă mână (îndeosebi Dio Cassius) şi prezentând evenimentele într-o manieră echilibrată, corespunzătoare adevărului istoric, de asemenea incluzând în manuale numeroase ilustraţii, hărţi, bucăţi de lectură referitoare la perioada anilor 98-117, ani în care la Roma a domnit* optimus princeps.

CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA UNUI PASAJ DIN DIO CHRYSOSTOMOS REFERITOR LA *GETAE* (*OR*. 48.5)

Ștefan IVAS
(Centrul de Studii Clasice și Creștine, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru I. Cuza” din Iași)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.717

Keywords: *Dio Chrysostom,* Getae*, anti-Dacian propaganda, Roman expansionism.*

Abstract: ***Some observations on a passage in Dio Chrysostom concerning the* Getae *(Or. 48.5)***. *The passage* Or. *48.5 has generally been regarded as evidence of the Greek rhetorician Dio Chrysostom's wholehearted adherence to Trajan's expansionist policy. During the reign of Domitian, when he was politically marginalized, Dio viewed the* Getae *as embodying virtues that urbanization and the acceptance of the last Flavian's tyranny seemed to have driven out of the Roman Empire. Following his rehabilitation under Nerva and the outbreak of Trajan's war against the* Getae*, Dio appears to have modified his attitude toward them in accordance with the policies promoted by the Roman administration. This article offers a series of observations on the passage in question, seeking to place the rhetorician's statements in their broader rhetorical and political context and to arrive at a more nuanced assessment of his attitude toward the* Getae.

Cuvinte-cheie: *Dio Chrysostomos, geți, propagandă antidacică, expansionism roman.*

Rezumat: *Pasajul* Or. *48.5 a fost considerat, în general, o dovadă a aderiunii fără rezerve a retorului grec Dio Chrysostomos la politica expansionistă a lui Traian. În timpul domniei lui Domițian, când era marginalizat din punct de vedere politic, Dio îi privea pe geți ca întruchipând virtuțile pe care urbanizarea și acceptarea tiraniei ultimului împărat flavian păreau să le fi alungat din Imperiul Roman. După reabilitarea sa sub Nerva și izbucnirea războiului lui Traian împotriva geților, Dio pare să-și fi modificat atitudinea față de aceștia, în conformitate cu politicile promovate de administrația romană. Articolul de față formulează o serie de observații asupra pasajului în cauză, încercând să plaseze afirmațiile retorului în contextul lor retoric și politic mai larg și să ajungă la o evaluare mai nuanțată a atitudinii sale față de geți.*

REPREZENTAREA SUVERANULUI ÎN CORESPONDENŢA ADMINISTRATIVĂ A LUI SYMMACHUS

George IVAŞCU
(Centrul de Studii Clasice şi Creştine, Facultatea de Istorie,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.725

Keywords: *political communication, consensus, imperial appellatives,* Relationes*, Quintus Aurelius Symmachus, Late Antiquity*.

Abstract: ***The representation of the sovereign in Symmachus' administrative correspondence***. *In the present study, we aim to analyze a specific category of the language of power in the* Relationes *of Quintus Aurelius Symmachus, namely imperial appellatives. These should not be regarded merely as simple markers of a particular rhetoric of power that became established in Late Antiquity, but rather integrated into the broader context of political communication in the fourth century between the Senate and the emperor. Thus, the administrative correspondence of Quintus Aurelius Symmachus with the imperial Court under Valentinian II cannot be reduced to a typical exercise in Roman bureaucratese (Ramsay MacMullen). In his petitions, the Late Antique orator actively seeks, through various rhetorical strategies, to promote his personal agenda, that of the Senate, or that of the* Vrbs *in relation to Mediolanum. In this context, we shall examine imperial appellatives in order to determine: (i) the pattern of their usage; (ii) the themes of the discourse of power that they illustrate; (iii) the image of the ideal emperor that they construct; and (iv) the type of political communication that they document*.

Cuvinte-cheie: *comunicare politică, consens, apelative imperiale,* Relationes, *Symmachus, Antichitatea târzie*

Rezumat: *În prezentul studiu, ne propunem să analizăm o categorie specifică a limbajului puterii în* Relationes *symmachiene, anume apelativele imperiale. Ele nu trebuie privite doar ca simple mărci ale unei anumite retorici a puterii care se impune în Antichitatea târzie, ci integrate în contextul mai larg al comunicării politice în secolul IV care se desfăşoară între Senat şi împărat. Astfel, corespondenţa administrativă a lui Symmachus cu Curtea imperială sub Valentinianus II nu poate fi subsumată unui exerciţiu tipic de* roman bureaucratese *(Ramsey MacMullen). În petiţiile sale, oratorul tardoantic încearcă să promoveze activ, prin diverse strategii retorice, agenda sa personală, a Senatului sau a lui* Vrbs *în relaţie cu Mediolanum. În acest context, vom studia apelativele imperiale pentru a afla* (i) *tiparul folosirii lor;* (ii) *temele discursului puterii pe care le ilustrează;* (iii) *imaginea împăratului ideal pe care o creionează;* (iv) *tipul de comunicare politic pe care îl documentează.*

LES CHRETIENS « ORTHODOXES » ET LES AUTRES (L'HETERODOXE, LE PAÏEN, LE JUIF) DE CONSTANTIN (313/324) A THEODOSE LE GRAND (379/380)

Attila JAKAB
(Mémorial de la Shoah, Budapest)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.743

Keywords: *heterodox, pagan, Jew, Orthodoxy, Constantine, Nicaea, Constantius II, Athanasius of Alexandria, Gregory of Nazianzus, Theodosius the Great, religious freedom, persecution.*

Abstract: ***'Orthodox' Christians and the others (the heterodox, the pagan, the Jew) from Constantine (313/324) to Theodosius the Great (379/380)***. *At the very moment when Constantine and Licinius solemnly reaffirmed in Mediolanum (now Milan) the religious peace inaugurated by Emperor Gallienus, Christianity was emerging from a period of persecution and beginning its journey towards becoming the state religion under Theodosius the Great. From being the persecuted, with the support of the imperial administration, they gradually became the persecutors, which radically altered their perception of themselves and of others, all the more so because, from the Church's perspective (the 'Great' or the 'orthodox' Church), the emperor was not always on the 'right side', namely, on the side of 'orthodoxy'. In this context, the question is what image Orthodox Christians (who were rapidly rising in social and political standing) had of the Other: the heterodox, the pagan and the Jew.*

Cuvinte-cheie: *heterodox, păgân, evreu, ortodoxie, Constantin, Nicaea, Constantius II, Atanasie de Alexandria, Grigorie de Nazianz, Teodosie cel Mare, libertate religioasă, persecuție.*

Rezumat: ***Creștinii „ortodocși" și ceilalți (eterodocșii, păgânii, evreii) de la Constantin (313/324) până la Teodosie cel Mare (379/380)***. *În chiar momentul în care Constantin și Licinius au reafirmat solemn la Mediolanum (actualul Milano) pacea religioasă inaugurată de împăratul Gallienus, creștinismul ieșea dintr-o perioadă de persecuții și își începea parcursul către statutul de religie de stat sub Teodosie cel Mare. Din poziția de persecutați, cu sprijinul administrației imperiale, creștinii au devenit treptat persecutori, fapt care le-a modificat radical percepția despre ei înșiși și despre ceilalți, cu atât mai mult cu cât, din perspectiva Bisericii (a Bisericii „Mari" sau „ortodoxe"), împăratul nu se afla întotdeauna de partea „corectă", adică de partea „ortodoxiei". În acest context, întrebarea este ce imagine aveau creștinii ortodocși (care dobândeau rapid un statut social și politic tot mai important) despre Celălalt: eterodocșii, păgânii și evreii.*

L'EPISTOLA PREFATORIA DI CARLO MAGNO ALL'OMELIARIO DI PAOLO DIACONO: IL RE, IL *CLIENTVLUS* E IL '*PEER REVIEWER*'

Alessandro LAGIOIA
(Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.761

Keywords: *The Homiliary of Paul the Deacon*, *Prefatory Letter, Charlemagne, Alcuin of York, Carolingian Renaissance.*

Abstract: ***The Prefatory Letter of Charlemagne to Paul the Deacon's Homiliary: kingship,* clientulus*, and 'peer reviewer'***. *This article examines the prefatory letter to Paul the Deacon's Homiliary – the so-called* Epistola generalis *– issued in Charlemagne's name, from the perspective of its literary composition and Alcuin's possible involvement in its redaction. The analysis compares its language, syntax, and imagery with Alcuin's* Epistolae *and* Carmina*, focusing in particular on* clientulus*, the learned* examussim*, and the metaphorical sequence of* prata*,* flosculi*, and* decerpere. *These features are considered alongside other prefatory texts composed by Paul the Deacon and the* praefatiuncula *of the revised* Hadrianum *sacramentary. Particular attention is given to the recurrent Carolingian themes of textual correction, scribal errors, clerical education, and the restoration of the* 'litterarum officina'*, as well as to the syntactical and rhetorical structures characteristic of Alcuin's prose. Finally, a comparison with the* Epistola de litteris colendis *illuminates the distinction between Charlemagne's royal authority and the literary formulation of texts produced within his intellectual circle.*

Cuvinte-cheie: *Omiliarul lui Paul Diaconul, Scrisoarea prefațatoare, Carol cel Mare, Alcuin din York, Renașterea carolingiană.*

Rezumat: ***Scrisoarea prefațatoare a lui Carol cel Mare la Omiliarul lui Paul Diaconul: demnitate regală,* clientulus *și* 'peer reviewer'***. *Acest articol examinează scrisoarea prefațatoare la Omiliarul lui Paul Diaconul – așa-numita* Epistola generalis *– emisă în numele lui Carol cel Mare, din perspectiva compoziției sale literare și a implicării lui Alcuin în redactare. Analiza compară limbajul, sintaxa și imagistica acesteia cu epistolele și poemele lui Alcuin, concentrându-se în mod deosebit pe termenii* clientulus*, eruditul* examussim *și pe secvența metaforică alcătuită din* prata*,* flosculi *și* decerpere. *Aceste caracteristici sunt luate în considerare în paralel cu alte texte prefațatoare compuse de Paul Diaconul și cu* praefanticula *versiunii revizuite a sacramentariului* Hadrianum. *O atenție deosebită este acordată temelor carolingiene recurente ale corectării textuale, erorilor de copiere, educației clericale și restaurării lui* 'litterarum officina'*, precum și structurilor sintactice și retorice caracteristice prozei lui Alcuin. În cele din urmă, o comparație cu* Epistola de litteris colendis *clarifică distincția dintre*

autoritatea regală a lui Carol cel Mare şi formularea literară a textelor produse în cadrul cercului său intelectual.

DANTE E LA LINGUA LATINA

Domenico LASSANDRO
(Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.787

Parole chiave: *Dante*, *lingua latina, opere latine, Sacra Scrittura*.

Riassunto: *Si passano desultoriamente in rassegna nell'opera di Dante, e in particolare nella* Divina Commedia*, le presenze della tradizione classica e cristiana, tradizione documentata ovviamente in latino. Si accenna altresì alle opere latine di Dante (in particolare* De vulgari eloquentia*,* Monarchia *ed* Epistolae*) per evidenziare lo scriver latino del grande Fiorentino. Ed infine si svolge un'esemplificazione relativa ad un termine chiave assai presente nell'intera opera dantesca, 'Scrittura', in particolare* Sacra Scriptura.

Keywords: *Dante, Latin, Latin works, Holy Scriptures*.

Abstract: ***Dante and the Latin Language***. *The essay reviews the presences of the latin classical and Christian tradition in Dante's works, in particular in* Divina Commedia. *References are also made to Dante's Latin works* (*in particular* De vulgari eloquentia, Monarchia *and* Epistolae*) to highlight the 'Latin writing' of the great Florentine. Finally, there is an example relating to a key term present in the entire Dante's work: 'Scrittura', with a particular reference to the* Sacra Scriptura.

Cuvinte-cheie: *Dante, limba latină, opere latine,* Sfânta Scriptură.

Rezumat: ***Dante şi limba latină***. *Studiul trece în revistă prezenţele tradiţiei latine clasice şi creştine în operele lui Dante, în special în* Divina Comedie. *Sunt analizate, de asemenea, operele latine ale lui Dante (în special* De vulgari eloquentia*,* Monarchia *şi* Epistolae*), pentru a evidenţia dimensiunea „scrisului în limba latină" a marelui florentin. În final, este prezentat un exemplu referitor la un termen-cheie prezent în întreaga operă dantescă: „*Scrittura*" („Scriitura"), cu referire specială la* Sfânta Scriptură.

IL POTERE DEL CANTO: UN OMAGGIO ALLA POESIA IN SIL. 11, 288-297; 440-482

Carmela LAUDANI
(Università della Calabria)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.797

Keywords: *Silius, Capua, Rome, Teuthras, Chiron.*

Abstract: ***The power of song: a tribute to poetry in Sil. 11, 288-297; 440-482***. *This contribution aims to suggest a reading of two passages from the eleventh book of the* Punica *(11, 288-297; 440-482), in which two songs are performed during the banquets offered by the Capuans to Hannibal. The performer, the Cumaean citharist Teuthras, is an ambiguous figure: the text does not reveal whether and to what extent he supports Venus' intervention in the book's plot. The first song connects the legendary past of Rome and Capua with the time of the main plot, suggesting the Campanian city's return to an alliance with Rome. The second song is a unique tribute to poetry, extolling its exemplary didactic value; furthermore, the epic narrator reflects the choice to present from an alternative perspective to the historiographical one, through a poem with a historical subject, the Second Punic War, a pivotal event for the past and the future of Rome.*

Cuvinte-cheie: *Silius, Capua, Roma, Teuthras, Chiron.*

Rezumat: ***Puterea cântecului: un omagiu adus poeziei în Sil. 11, 288-297; 440-482***. *Această contribuție își propune să sugereze o lectură a două pasaje din cartea a unsprezecea din Punica (11, 288-297; 440-482), în care sunt interpretate două cântece în timpul banchetelor oferite de capuani lui Hannibal. Interpretul, citaredul Teuthras din Cumae, este o figură ambiguă: textul nu dezvăluie dacă și în ce măsură acesta susține intervenția Venerei în desfășurarea acțiunii cărții. Primul cântec leagă trecutul legendar al Romei și al Capuei de timpul acțiunii principale, sugerând revenirea cetății campane la o alianță cu Roma. Al doilea cântec constituie un omagiu unic adus poeziei, exaltând valoarea sa didactică exemplară; în plus, naratorul epic reflectă alegerea de a prezenta, dintr-o perspectivă alternativă celei istoriografice, prin intermediul unui poem cu subiect istoric, al Doilea Război Punic, eveniment decisiv pentru trecutul și viitorul Romei.*

CATTOLICESIMO, DEMOCRAZIA CRISTIANA E MITO DI ROMA IN ITALIA ALL'ALBA DEL SECONDO DOPOGUERRA. UN CASO DI STUDIO

Anna Maria LIBERATI
(Museo della Civiltà Romana, Roma)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.817

Parole chiave: *Cinquantenario del Regno d'Italia, fascismo, Cattolicesimo, Democrazia Cristiana, Mostra Archeologica nelle Terme di Diocleziano, Museo dell'Impero Romano, Mostra Augustea della Romanità, Mostra della Romanità, Museo della Civiltà Romana, Istituto di Studi Romani.*

Riassunto: ***Cattolicesimo, Democrazia Cristiana e mito di Roma in Italia all'alba del secondo dopoguerra. Un caso di studio.*** *Il saggio prende in esame la metamorfosi del mito di Roma in Italia dopo la caduta del fascismo e la fine del secondo conflitto mondiale quando nella neonata Repubblica molto significativo è il ruolo rivestito dal Cattolicesimo e dalla Democrazia Cristiana, sua massima espressione politica in forma di partito. Attraverso le vicende di alcune importanti istituzioni museali e delle loro collezioni l'Autore traccia un'analisi che descrive come i cambiamenti politici abbiano influenzato la percezione e la fruizione della cultura non solo in età liberale e fascista ma anche nei primi anni del secondo dopoguerra, con un riferimento particolare al 1955, anno della definitiva inaugurazione del Museo della Civiltà Romana.*

Keywords: *Fiftieth anniversary of the Kingdom of Italy, Fascism, Catholicism, Democrazia Cristiana, Mostra Archeologica in the Baths of Diocletian, Museo dell'Impero Romano, Mostra Augustea della Romanità, Mostra della Romanità, Museo della Civiltà Romana, Istituto di Studi Romani.*

Abstract: ***Catholicism, Democrazia Cristiana, and the Myth of Rome in Italy at the Dawn of the Second Post-World Period. A Case Study***. *This essay examines the metamorphosis of the myth of Rome in Italy after the fall of Fascism and the end of the Second World War, when Catholicism and Democrazia Cristiana, its highest political expression in the form of a political party, played a significant role in the newly formed Republic. Through the histories of several important museum institutions and their collections, the author analyses how political shifts influenced the perception and enjoyment of culture not only during the liberal and fascist eras but also in the early second post-war years, with particular reference to 1955, the year of the definitive inauguration of the Museo della Civiltà Romana.*

Cuvinte-cheie: *A L-a aniversare a Regatului Italiei, fascism, catolicism, Democrazia Cristiana, Expoziția Arheologică din Termele lui Diocleţian, Muzeul*

Imperiului Roman, Expoziţia Augustană a Romanităţii, Expoziţia Romanităţii, Muzeul Civilizaţiei Romane, Institutul de Studii Romane.

Rezumat: ***Catolicismul, Democrazia Cristiana şi mitul Romei în Italia la începutul celei de-a doua perioade postbelice. Un studiu de caz***. *Acest eseu examinează metamorfoza mitului Romei în Italia după căderea fascismului şi sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, când catolicismul şi Democrazia Cristiana, cea mai importantă expresie politică a sa sub forma unui partid politic, au jucat un rol semnificativ în nou formata Republică. Prin intermediul istoriei mai multor instituţii muzeale importante şi al colecţiilor acestora, autorul analizează modul în care schimbările politice au influenţat percepţia şi valorizarea culturii nu doar în epocile liberală şi fascistă, ci şi în primii ani ai celei de-a doua perioade postbelice, cu referire specială la anul 1955, anul inaugurării definitive a Muzeului Civilizaţiei Romane.*

CRONOLOGIE ŞI MEMORIE IDENTITARĂ ÎN ISTORIOGRAFIA PĂGÂNĂ LATINĂ DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL IV-LEA

Claudiu-Costel LUCA
(Centrul de Studii Clasice şi Creştine, Facultatea de Istorie,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iaşi)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.833

Keywords: *pagan Latin historiography, the second half of the 4th century AD, the cycles of Roman history, the ages of Rome, the linear view of Roman history.*

Abstract: ***Chronology and identity memory in pagan Latin historiography from the second half of the 4th century.*** *This study examines the ways in which pagan Latin authors from the second half of the fourth century employed chronology in order to construct, reconfigure, and instrumentalize the identity memory of* Romanitas. *The rigorous analysis of the historiographical writings produced by Sextus Aurelius Victor* (Liber de Caesaribus*), Flavius Eutropius (*Breviarium ab Vrbe condita*), Rufius Festus (*Breviarium rerum gestarum populi Romani), *and Ammianus Marcellinus* (Rerum gestarum libri), *together with the* Historia Augusta, Epitome de Caesaribus, Origo gentis Romanae *and* De viris illustribus urbis Romae, *is situated within the hermeneutical framework articulated by Professor Nelu Zugravu referring to the ideological deconstruction of Late Antique discourse. The present paper proves that the linear, cyclical, or biological chronological schemes reactivated foundational values, legitimized Rome as the* Vrbs aeterna*, and consolidated Roman cultural identity in the face of the specific challenges of Late Antiquity.*

Cuvinte-cheie: *istoriografia latină păgână, a doua jumătate a secolului al IV-lea d.Hr., ciclurile istoriei romane, vârstele Romei, viziunea liniară asupra istoriei romane.*

Rezumat: *Studiul de faţă analizează modalităţile prin care autorii latini păgâni din a doua jumătate a secolului al IV-lea au utilizat cronologia pentru a construi, reconfigura şi instrumentaliza memoria identitară a* Romanitas. *Analiza riguroasă a scrierilor istoriografice elaborate de Sextus Aurelius Victor (*Liber de Caesaribus*), Flavius Eutropius (*Breviarium ab Vrbe condita*), Rufius Festus (*Breviarium rerum gestarum populi Romani*) şi Ammianus Marcellinus (*Rerum gestarum libri*), împreună cu* Historia Augusta, Epitome de Caesaribus, Origo gentis Romanae *şi* De viris illustribus urbis Romae*, este plasată în cadrul hermeneutic formulat de profesorul Nelu Zugravu, referitor la deconstrucţia ideologică a discursului Antichităţii târzii. Lucrarea demonstrează că schemele cronologice liniare, ciclice sau biologice au reactivat valorile fondatoare, au legitimat Roma ca* Vrbs aeterna *şi au consolidat identitatea culturală romană în faţa provocărilor specifice Antichităţii târzii.*

RUNAWAY NUNS AND RUNNING EMOTIONS AROUND THE POITIERS REVOLT (589-590)

Ecaterina LUNG
(University of Bucharest)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.847

Keywords: *Merovingian Kingdoms, nuns' revolt, Poitiers monastery, emotions.*

Abstract: *Gregory of Tours, bishop and author of the* Historiarum Libri Decem*, a chronicle focused on the history of the Franks, recounts that in the autumn of 589 about forty nuns, led by Clotild – a daughter of the late Merovingian king Charibert – revolted against their abbess and fled their monastery in Poitiers. The episode set in motion a series of movements, exchanges of letters, and acts of violence, almost all accompanied by strong emotional responses. Humiliation, anger, pride, shame, and fear propelled the protagonists into an unusual pattern of mobility at a time when nuns were cloistered and theoretically unable to leave their monasteries. Whatever the emotions at stake, and despite the picture of unhinged violence that emerges, the world Gregory describes was also governed by rationality, which ultimately contributed to the resolution of the conflict.*

Cuvinte-cheie: *regatele merovingiene, revolta călugăriţelor, mănăstirea din Poitiers, emoţii.*

Rezumat: ***Călugărițe fugare și dinamica emoțiilor în contextul revoltei de la Poitiers (589-590).*** *Grigore de Tours, episcop și autor al lucrării Historiarum Libri Decem, o cronică dedicată istoriei francilor, relatează că în toamna anului 589 aproximativ patruzeci de călugărițe, conduse de Clotilda – fiică a defunctului rege merovingian Charibert –, s-au revoltat împotriva stareței lor și au fugit din mănăstirea lor din Poitiers. Episodul a declanșat o serie de deplasări, schimburi de scrisori și acte de violență, aproape toate însoțite de reacții emoționale puternice. Umilirea, furia, mândria, rușinea și frica le-au determinat pe protagoniste să adopte un tipar neobișnuit de mobilitate într-o perioadă în care călugărițele erau supuse clauzurii și, în mod teoretic, nu puteau părăsi mănăstirile. Indiferent de emoțiile implicate și în ciuda imaginii unei violențe scăpate de sub control care se conturează, lumea descrisă de Grigore era guvernată și de raționalitate, aceasta contribuind în cele din urmă la rezolvarea conflictului.*

GIORGIO OTRANTO E LA TRASFORMAZIONE DI *VETERA CHRISTIANORVM*

Marcello MARIN
(Università degli Studi di Foggia)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.861

Parole-chiave: Vetera Christianorum*, Giorgio Otranto, Antonio Quacquarelli.*

Riassunto: *L'attività scientifica di Giorgio Otranto si segnala per una serie di elementi innovativi. Essa è caratterizzata dall'estensione dei limiti cronologici delle ricerche e dall'ampliamento interdisciplinare delle metodiche di indagine rispetto agli orientamenti tradizionali della ricerca storico-cristianistica. Tematicamente, affronta la cristianizzazione del territorio, la sua istituzionalizzazione nella forma delle diocesi episcopali, il culto dei santi, il "sistema santuario" e i pellegrinaggi, il 'vissuto' delle comunità cristiane e le realtà periferiche e marginali. Questi tratti distintivi dell'azione di Otranto, trasfusi nella Direzione di* Vetera Christianorum *e intrecciati ai caratteri già definiti dal fondatore e primo Direttore Antonio Quacquarelli, rappresentano compiutamente la nuova linea editoriale della Rivista.*

Keywords: Vetera Christianorum*, Giorgio Otranto, Antonio Quacquarelli.*

Abstract: ***Giorgio Otranto and the transformation of* Vetera Christianorum.** *The scholarly work of Giorgio Otranto is distinguished by its innovative character and its learned contributions to the field. The distinctive features of this approach are the expansion of the chronological boundaries of research and the interdisciplinary broadening of investigative methodologies beyond the traditional parameters of historical-Christian studies. Thematically, the author's work addresses the Christianization of territory, its institutionalization*

through the establishment of episcopal dioceses, the cult of saints, the "sanctuary system" and pilgrimages, as well as the lived experience of Christian communities and the peripheral or marginal realities. The distinctive traits of Otranto's work, which are evident in his leadership of Vetera Christianorum *and are interwoven with the features already defined by its founder and first director, Antonio Quacquarelli, fully reflect the journal's renewed editorial direction.*

Cuvinte-cheie: Vetera Christianorum, *Giorgio Otranto, Antonio Quacquarelli.*

Rezumat: ***Giorgio Otranto şi transformarea revistei* Vetera Christianorum**. *Activitatea ştiinţifică a lui Giorgio Otranto se distinge prin caracterul său inovator şi prin contribuţiile sale erudite în domeniu. Trăsăturile definitorii ale acestei abordări sunt extinderea limitelor cronologice ale cercetării şi lărgirea interdisciplinară a metodologiilor de investigaţie dincolo de parametrii tradiţionali ai studiilor de istorie a creştinismului. Din punct de vedere tematic, opera autorului abordează creştinarea teritoriului, instituţionalizarea acesteia prin înfiinţarea diecezelor episcopale, cultul sfinţilor, „sistemul sanctuarelor" şi pelerinajele, precum şi experienţa de viaţă a comunităţilor creştine şi realităţile periferice sau marginale. Trăsăturile distinctive ale operei lui Otranto, evidente în activitatea sa de conducere a revistei* Vetera Christianorum *şi împletite cu orientările deja conturate de fondatorul şi primul ei director, Antonio Quacquarelli, reflectă pe deplin noua direcţie editorială a publicaţiei.*

LA LENTA ELABORAZIONE DELLE *ETYMOLOGIAE* DI ISIDORO NEL CARTEGGIO CON BRAULIONE

Patrizia MASCOLI
(Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.883

Keywords: *Spain, Isidore of Seville, Epistolary,* Etymologiae.

Abstract: ***The gradual composition of Isidore's* Etymologiae *through his correspondence with Braulio***. *Among the major representatives of early medieval erudition is the figure of Isidore of Seville, born into one of the few episcopal families of Spain. Best known for his most important work that occupied the last twenty years of his existence, the* Etymologiae*, Isidore also left us a corpus of 14* epistulae *that if they were fundamentally written with a religious-educational intent, inform us about the historical-cultural context of the time. Moreover, Isidore's surviving correspondence with Braulione is particularly useful for reconstructing the painful gestation of a work such as the* Etymologiae *which, by its very nature, needed to be able to make use of specific and sometimes difficult to find sources such as encyclopedic manuals which, precise-*

ly because of their modest literary value, have not survived in the manuscript tradition that has come down to us.

Cuvinte-cheie: *Hispania, Isidor de Sevillia, epistolary,* Etymologiae.

Rezumat: ***Elaborarea treptată a* Etymologiae*-lor lui Isidor prin intermediul corespondenței sale cu Braulio***. *Printre cei mai importanți reprezentanți ai erudiției medievale timpurii se numără figura lui Isidor din Sevilla, născut într-una dintre puținele familii episcopale din Hispania. Cunoscut mai ales pentru cea mai importantă operă a sa,* Etymologiae*, care i-a ocupat ultimii douăzeci de ani ai vieții, Isidor ne-a lăsat și un corpus de 14* epistulae *care, deși au fost redactate în principal cu o intenție religioasă și educativă, ne informează asupra contextului istorico-cultural al epocii. Mai mult, corespondența păstrată dintre Isidor și Braulio de Zaragoza este deosebit de utilă pentru reconstituirea genezei dificile a unei opere precum* Etymologiae*, care, prin însăși natura sa, trebuia să poată utiliza surse specifice și uneori greu de găsit, precum manualele enciclopedice care, tocmai din cauza valorii lor literare modeste, nu au supraviețuit în tradiția manuscrisă ajunsă până la noi.*

VALERIVS MAXIMIANVS E *VLPIA ARISTONICE* IN NUMIDIA DOPO LA DACIA: UN DOSSIER EPIGRAFICO TRA RAPPRESENTAZIONE PUBBLICA, RELAZIONI FAMILIARI E CULTI RELIGIOSI

Attilio MASTINO (Epigraphica), Paola RUGGERI (Università degli Studi di Sassari)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.893

Keywords: Valerius Maximus, Ulpia Aristonice*, Dacia, Numidia, Lambaesis, Diana Veteranorum, Thamugadi, Cuicul, Verecunda, epigraphy, public representation, family relations, religious cults.*

Abstract: **Valerius Maximianus *and* Ulpia Aristonice *in Numidia after Dacia: an epigraphic dossier on public representation, family relations, and religious cults*.** *This study examines the African epigraphic dossier of M. Valerius Maximianus, which reconstructs the image of a final phase of his career that, despite the continuity of his imperial service, differed profoundly from his earlier experiences on the eastern and Danubian fronts. His assumption of command of the* legio III Augusta *marked not only the definitive consolidation of his position within the senatorial order, culminating in the consulship, but also the legate's firm integration into the institutional and social fabric of Numidia, as attested by the presence of his family. The dedications from Lambaesis, Diana Veteranorum, Thamugadi, Verecunda and Cuicul document his involvement in the promotion and dedication of public works, his relations with municipal elites, and his assumption of civic patronage, thereby outlining a sphere of activi-*

ty that extended beyond the strictly military dimension of legionary command. In this context, the evidence concerning the legate's wife, Ulpia Aristonice, and the religious sphere also acquires particular significance. On the one hand, she appears to have been integrated into the same network of relationships that connected Maximianus with local communities; on the other, the dedications to Mithras and Iuppiter Depulsor seem to preserve the memory of experiences and religious devotions cultivated prior to his arrival in Africa, respectively within the Danubian military environment and the cultural milieu of his native city, Poetovio. The Numidian evidence thus makes it possible to observe, alongside the self-representation of a commander who had reached the pinnacle of his career, the gradual development around Maximianus and his family of a network of prestige, patronage, and civic relationships, which constitutes one of the most significant aspects of his final experience in Africa.

Cuvinte-cheie: Valerius Maximus, Ulpia Aristonice, *Dacia, Numidia, Lambaesis, Diana Veteranorum, Thamugadi, Cuicul, Verecunda, epigrafie, reprezentare publică, culte religioase.*

Rezumat: **Valerius Maximianus *şi* Ulpia Aristonice, *după Dacia, în Numidia: un dosar epigrafic între reprezentare publică, relaţii familiale şi culte religioase.*** *În acest text este analizat dosarul epigrafic african al lui* M. Valerius Maximianus*, care reconstituie imaginea unei etape finale a carierei sale profund diferite, în pofida continuităţii serviciului imperial, de experienţele anterioare desfăşurate pe fronturile oriental şi dunărean. Preluarea comenzii legiunii III Augusta a marcat nu numai consolidarea definitivă a poziţiei sale în ordinul senatorial, încununată prin consulat, ci şi integrarea decisivă a legatului în ţesutul instituţional şi social al Numidiei, atestată de prezenţa familiei. Dedicaţiile de la Lambaesis, Diana Veteranorum, Thamugadi, Verecunda şi Cuicul documentează implicarea sa în promovarea şi dedicarea unor opere publice, relaţiile cu elitele municipale şi asumarea unor patronate civice, conturând o sferă de acţiune care depăşea dimensiunea strict militară a comenzii legionare. În acest context dobândesc o semnificaţie deosebită şi mărturiile referitoare la soţia legatului, Ulpia Aristonice, şi la sfera religioasă. Pe de o parte, ea apare integrată în aceeaşi reţea de relaţii care îl lega pe Maximianus de comunităţile locale; pe de altă parte, dedicaţiile către Mithra şi Iuppiter Depulsor par să păstreze memoria unor experienţe şi devoţiuni cultivate înainte de sosirea în Africa, respectiv în mediul militar dunărean şi în orizontul cultural al oraşului său natal, Poetovio. Documentaţia numidiană permite astfel observarea, alături de autoreprezentarea unui comandant ajuns la apogeul carierei sale, a procesului progresiv de constituire, în jurul lui Maximianus şi al familiei sale, a unei reţele de prestigiu, patronaj şi relaţii civice, care reprezintă unul dintre aspectele cele mai semnificative ale ultimei sale experienţe africane.*

CAPACITÉ DE STOCKAGE EN MÉSIE INFÉRIEURE SOUS LE HAUT-EMPIRE. LE CAS DU *HORREVM* D'IBIDA

Lucreţiu MIHAILESCU-BÎRLIBA
(Université „Alexandru Ioan Cuza" de Iaşi)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.917

Mots-clès: *Mésie Inférieure, Ibida,* horreum*, stockage, agriculture.*

Résumé : *Les fouilles d'Ibida (établissement situé au nord de la Mésie Inférieure) ont mis au jour un* horreum *du Haut-Empire, partiellement conservé. Selon dimensions du grenier, l'auteur estime les possibilités de stockage des céréales et s'interroge si on peut parler d'un surplus de production. Enfin, il discute les hypothèses sur le(s) propriétaires du* horreum.

Keywords: ***Moesia Inferior, Ibida,* horreum*, storage, agriculture.***

Abstract: ***Storage capacity in Moesia Inferior during the Early Roman Empire: the case of the* horreum *at Ibida.*** *Archaeological excavations at Ibida (Moesia Inferior) have brought to light the partially preserved remains of a horreum dating to the Principate. Based on the dimensions of the granary, the author estimates its grain storage capacity and examines the possibility of an agricultural production surplus. Finally, the paper discusses the hypotheses concerning the owner (or owners) of the granary.*

Cuvinte-cheie: *Moesia Inferior, Ibida, horreum, stocare, agricultură.*

Rezumat: ***Capacitatea de stocare în Moesia Inferioară în perioada Imperiului timpuriu. Cazul* horreum*-ului de la Ibida.*** *Săpăturile arheologice de la Ibida (Moesia Inferior) au scos la lumină un* horreum *păstrat parţial, datând din epoca Principatului. Plecând de la dimensiunile hambarului, autorul estimează capacitatea de stocare a cerealelor şi analizează posibilitatea existenţei unui surplus de producţie. În final, discută ipotezele privitoare la proprietarul (sau proprietarii) hambarului.*

QUALE *AVGVSTA*? RIFLESSIONI A MARGINE DI *CIL* III, 14333 = *AE* 1901, 207

Manuela MONGARDI
(Alma Mater Studiorum - Università di Bologna)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.929

Keywords: *Constantina,* Augusta*, Philostorgius, Vetranio, epigraphy*.

Abstract: ***Which* Augusta*? Reflections on* CIL *III, 14333* = AE *1901, 207***. *The paper proposes identifying Constantina, daughter of Constantine and sister of Constans and Constantius II, as the dedicatee of a fragmentary honorary inscription from Novi Vinodolski commissioned by the* praeses Dalmatiae *Flavius Iulius Rufinus Sarmentius.*

Cuvinte-cheie: *Constantina*, Augusta*, Philostorgius, Vetranio, epigrafie.*

Rezumat: ***Care* Augusta*? Reflecții asupra* CIL *III, 14333* = AE *1901, 207***. *Articolul propune identificarea Constantinei, fiica lui Constantin și sora lui Constans și a lui Constanțiu al II-lea, drept destinatara unei inscripții onorifice fragmentare din Novi Vinodolski, comandate de praeses Dalmatiae Flavius Iulius Rufinus Sarmentius.*

FROM EVENT TO DEFINITION: MARTYRDOM IN ISIDORE OF SEVILLE'S *ETYMOLOGIAE*

Roberto MONTEFINESE
(Universidad Católica San Antonio de Murcia)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.943

Keywords: *Isidore of Seville, martyrdom,* Etymologiae*, classificatory knowledge, Visigothic Spain.*

Abstract: *This paper examines the transformation of the concept of martyrdom in the works of Isidore of Seville, with particular focus on* Etymologiae *VII, 11. It argues that Isidore's treatment of martyrdom may be read as an act of epistemic neutralization: through etymological reduction, the bracketing of historical and conflictual elements, and the imposition of a classificatory framework, the bishop of Seville appears to transform martyrdom from a historically charged concept into a more stable linguistic category and a manageable element of ecclesiastical doctrine. This process reflects both the encyclopedic method of the* Etymologiae *and the broader ideological program of Visigothic Christian kingship in the early seventh century.*

Cuvinte-cheie: *Isidor de Sevilla, martiriu,* Etymologiae*, cunoaştere clasificatorie, Hispania vizigotă.*

Rezumat: ***Martiriul neutralizat: Isidor de Sevilla şi transformarea martiriului într-o categorie lingvistică în* Etymologiae**. *Articolul examinează transformarea conceptului de martiriu în operele lui Isidor de Sevilla, cu accent pe* Etymologiae *VII, 11. Se argumentează că tratamentul isidorian al martiriului poate fi citit ca un act de neutralizare epistemică: prin reducere etimologică, punerea în paranteză a elementelor istorice şi conflictuale şi impunerea unui cadru clasificatoriu, episcopul din Sevilla tinde să transforme martiriul dintr-un concept istoric şi teologic complex într-o categorie lingvistică mai stabilă şi un element mai gestionabil al doctrinei ecleziastice. Acest proces reflectă atât metoda enciclopedică a* Etymologiae*, cât şi programul ideologic mai larg al regalităţii creştine vizigote din începutul secolului al VII-lea.*

DEA REGINA FROM ULPIA SARMIZEGETUSA

Sorin NEMETI
(Babeş-Bolyai University of Cluj-Napoca)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.961

Keywords: *Dacia, religion, Regina, temple,* interpretatio.

Abstract: *The article examines several inscriptions from Roman Dacia that attest the existence of a temple dedicated to a deity called* Dea Regina*, focusing on the problem of identifying this goddess. It reviews the main scholarly interpretations proposed over time – namely her identification with an indigenous deity, Isis, or Nemesis – rejecting these hypotheses on the basis of epigraphic, social, and historical evidence. Taking into account the elite status of the dedicants and parallels from the Western provinces of the Roman Empire, the author argues that* Dea Regina *represents a peregrine Western deity whose original name was rendered through a Latin appellation. The goddess is thus interpreted as a* dea patria*, likely introduced to Dacia by settlers from the Rhine region and integrated into the local religious landscape through* interpretatio Romana.

Cuvinte-cheie: *Dacia, religie, Regina, templu,* interpretatio.

Rezumat: ***Dea Regina de la Ulpia Sarmizegetusa***. *Articolul analizează mai multe inscripţii din Dacia romană care atestă existenţa unui templu dedicat unei divinităţi numite Dea Regina, concentrându-se asupra problemei identificării acestei zeiţe. Sunt trecute în revistă principalele interpretări propuse de-a lungul timpului – şi anume identificarea ei cu o divinitate indigenă, cu Isis sau cu Nemesis – iar aceste ipoteze sunt respinse pe baza dovezilor epigrafice,*

sociale şi istorice. Luând în considerare statutul de elită al dedicanţilor şi paralelele din provinciile occidentale ale Imperiului Roman, autorul susţine că Dea Regina reprezintă o divinitate peregrină de origine occidentală, al cărei nume original a fost redat printr-o denumire latină. Astfel, zeiţa este interpretată ca o dea patria, probabil adusă în Dacia de coloniști proveniţi din regiunea Rinului şi integrată în peisajul religios local prin interpretatio Romana.

DIMITRIE CANTEMIR'S VIEW ON CONSTANTINOPLE (ACROSS HIS WORKS)

Florentina NICOLAE
("Ovidius" University of Constanţa /
Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu")

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.973

Keywords: *Constantinople, history, names, origin, culture, Christianity, Islam.*

Abstract: *In this paper, we aim to discuss the impact of Constantinople over the Romanian History and Culture, as* axis mundi *for a very large period of time, from the Antiquity, until the 18th century. The analysis is based on Dimitrie Cantemir's historical and literary works, such as* Incrementorum et decrementorum Aulae Othman[n]icae Historia, Historia Moldo-Vlachica, De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus, Vita Constantini Cantemyrii, Istoria Ieroglifică. *Constantinople is the city that gave coherence to a dysfunctional world, in the time of barbarian invasions, the place where dysfunctionalities are created, in order to control peripheral territories of the Ottoman Empire, and also the city where Cantemir's personal and political destiny was shaped.*

Cuvinte-cheie: *Constantinopol, istorie, denumiri, origine, cultură, creştinism, islamism.*

Rezumat: ***O privire a lui Dimitrie Cantemir (prin operele sale) asupra oraşului Constantinopol***. *În această lucrare, ne propunem să analizăm impactul oraşului Constantinopol asupra istoriei şi culturii române, văzut ca* axis mundi *pentru o perioadă îndelungă, din Antichitate până în secolul al XVIII-lea. Analiza este bazată pe lucrările istorice şi literare ale lui Dimitrie Cantemir, precum* Incrementorum et decrementorum Aulae Othman[n]icae Historia, Historia Moldo-Vlachica, De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus, Vita Constantini Cantemyrii, Istoria Ieroglifică. *Constantinopol este un oraş care oferă coerenţă într-o lume disfuncţională, în vremea invaziilor barbare, este locul în care sunt create disfuncţionalităţi pentru a controla teritoriile periferice ale Imperiului Otoman şi de asemenea, este oraşul în care s-a format destinul personal şi politic al lui Cantemir.*

CODEX *MOSQVENSIS SYNODALIS GRAECUS* 458 ŞI ISTORIA MANUSCRISĂ A SCRIERILOR PARENETICE ALE ÎMPĂRATULUI MANUEL II PALEOLOGUL

Simona NICOLAE
(Academia Română - Institutul de Studii Sud-Est Europene / Universitatea din Bucureşti)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.985

Cuvinte-cheie: Mosquensis synodalis graecus *458, Manuel II Palaiologos,* Sfaturi pentru educaţia împărătească, Discursuri împărăteşti.

Rezumat: *Analiza codicologică, paleografică şi de conţinut a miscelaneului* Mosquensis synodalis graecus *458, aflat astăzi în colecţia Muzeului Naţional de Istorie al Rusiei, ne obligă să reconsiderăm atât istoria manuscrisă, cât şi scurta istorie editorială a textelor parenetice pe care împăratul bizantin Manuel II Paleologul le-a compus pentru fiul său, viitorul basileu Ioan VIII. Tabloul este completat, în articolul de faţă, cu detalii istorice şi literare semnificative pentru redactarea lucrărilor împăratului, dar şi pentru legăturile de solidaritate familială şi dinastică din casa Paleologilor. Reunind aceste aspecte, propunem o interpretare a rolului jucat, în istoria familiei imperiale şi în cea a familiei de manuscrise, de codicele moscovit – compozit astăzi –, martor inconturnabil al textelor basileului, retorului, părintelui, dascălului şi teologului Manuel II Paleologul. Aducem totodată argumentele care ne-au îndreptăţit să folosim acest manuscris ca martor prim în editarea* Sfaturilor pentru educaţia împărătească *şi a* Discursurilor împărăteşti.

Keywords: Mosquensis synodalis graecus *458, Manuel II Palaiologos, parenetic works.*

Abstract: *Codex Mosquensis synodalis graecus 458 and the Manuscript History of the Paraenetic Writings of Emperor Manuel II Palaiologos. This article re-examines the manuscript and editorial history of the paraenetic works composed by Manuel II Palaiologos for his son, the future John VIII, through a paleographical, codicological, and textual study of the* miscellaneus Mosquensis synodalis graecus *458, now in the State Historical Museum in Moscow. This picture is supplemented by historical and literary evidence bearing both on the composition of the emperor's works and on the familial and dynastic solidarities of the Palaiologan house. Particular attention is given to the place of the Moscow codex, both within the history of the imperial family and within the transmission of Manuel's writings. The article also sets out the grounds for treating it as the principal manuscript witness in our edition of the* Foundations of an Imperial Education *and the* Seven Ethico-Political Orations.

THE ROMAN BONE AND ANTLER INDUSTRY FROM APULUM IN THE 2ND-3RD CENTURIES AD: AN HISTORIOGRAPHICAL AND ARCHAEOLOGICAL OVERVIEW

Ioan OPREA
(Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia, România)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.999

Keywords: *Apulum, Dacia, Roman bone ad antler industry, osseous artefacts, Dacia, historiography, archaeology.*

Abstract: *Although the archaeological site of Apulum, the largest urban, civil, and military agglomeration in the province of Dacia, has yielded numerous and diverse artefacts over the nearly century and a half since its discovery, one category has been largely neglected: objects made of bone and animal antler. These artefacts are, however, in no way inferior to those made from other materials when it comes to the comprehensive study of Roman life in this provincial centre. I studied this category of artefacts in my doctoral dissertation, completed in 2016, and in the present contribution I incorporate the new discoveries made during the decade that has elapsed since then. We can state that the site has yielded the richest and most diverse corpus of bone, antler, and ivory artefacts, as well as the largest number of identified bone- and antler-working workshops within a city in the northern Danubian province.*

Cuvinte-cheie: *Apulum, Dacia, prelucrarea osului şi a cornului, artefacte din materii osoase, istoriografie, arheologie.*

Rezumat: ***Industria romană a osului şi cornului de la Apulum în secolele II–III d.Hr.: o perspectivă istoriografică şi arheologică***. *Deşi situl arheologic de la Apulum, cea mai mare aglomerare urbană, civilă şi militară din provincia Dacia, a oferit de-a lungul celui aproape un secol şi jumătate de când a fost descoperit numeroase şi variate artefacte, o categorie a acestora a fost neglijată – obiectele din os şi corn de animal. Ele nu sunt, însă, cu nimic inferioare altor materiale pentru studiul complex al vieţii romane în acest centru provincial. Am studiat acest gen de artefacte prin teza de doctorat finalizată în 2016, în contribuţia de faţă adăugând noile descoperiri făcute în deceniul care s-a scurs de atunci. Putem afirma că situl oferă cel mai bogat şi mai divers corpus de artefacte din os, corn şi fildeş, precum şi cel mai mare număr de ateliere de prelucrare identificate într-un oraş din provincia nord-dunăreană.*

LA BIBLIOTECA IDEALE SECONDO LEONELLO D'ESTE

Luigi PIACENTE
(Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1011

Keywords: *Humanism, Libraries, Leonello d'Este, Angelo Camillo Decembrio.*

Abstract: ***Leonello d'Este's ideal library.*** *In this contribution, the author presents what was intended to be the ideal model of a humanist library according to the vision of Prince Leonello d'Este. The evidence discussed here is drawn from the opening section of* De politia litteraria *by Angelo Camillo Decembrio, a lengthy treatise that reconstructs the intellectual life of the city of Ferrara during the humanist period. From this work emerges a remarkably modern conception of the library, understood not merely as a repository of books but as a space designed to support study and to meet specific intellectual and pedagogical needs.*

Cuvinte-cheie: *Umanism, biblioteci, Leonello d'Este, Angelo Camillo Decembrio.*

Rezumat: ***Biblioteca ideală a lui Leonello d'Este.*** *În acest studiu, autorul prezintă modelul ideal al unei biblioteci umaniste, așa cum a fost conceput în viziunea principelui Leonello d'Este. Analiza se întemeiază pe partea introductivă a tratatului* De politia litteraria *de Angelo Camillo Decembrio, amplă lucrare care reconstituie viața intelectuală a orașului Ferrara în epoca umanismului. Din această operă se conturează o concepție remarcabil de modernă asupra bibliotecii, înțeleasă nu doar ca un depozit de cărți, ci ca un spațiu destinat susținerii studiului și satisfacerii unor nevoi intelectuale și pedagogice specifice.*

BETWEEN UPPER MOESIA AND DACIA: UPPER MOESIAN STELAE MADE OF BUCOVA MARBLE

Sanja PILIPOVIĆ
(Institute of Archaeology Belgrade)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1025

Keywords: *funerary stela, marble, Upper Moesian Limes,* Viminacium*, Dacia, Bucova,* Sarmizegetusa.

Abstract: *Marble funerary stelae from the Upper Moesian Limes area were usually imported from Eastern Alpine or Eastern Mediterranean quarries*

and workshops. However, three stelae, two from Viminacium *and one kept in the Smederevo Museum, which originate from an unknown location are most likely made of South Carpathian marble. The paper examines the typology and decoration of these stelae, as well as their closest analogies. The aim of the research is to understand the spread of artistic influences and the distribution of marble stelae from the province of Dacia towards the Upper Moesian Limes.*

Cuvinte-cheie: *stelă funerară, marmură,* limes*-ul Moesiei Superior,* Viminacium*, Dacia, Bucova,* Sarmizegetusa.

Rezumat: ***Între Moesia Superior şi Dacia: stele funerare din Moesia Superior realizate din marmură de Bucova***. *Stelele funerare din marmură provenite din zona* limes*-ului Moesiei Superioare erau de obicei importate din cariere şi ateliere din Alpii Orientali sau din estul Mediteranei. Totuşi, trei stele – două de la* Viminacium *şi una păstrată în Muzeul din Smederevo, provenind dintr-un loc necunoscut – sunt, cel mai probabil, realizate din marmură sud-carpatină. Articolul examinează tipologia şi decorul acestor stele, precum şi cele mai apropiate analogii ale lor. Scopul cercetării este de a înţelege răspândirea influenţelor artistice şi distribuţia stelelor de marmură din provincia Dacia către* limes*-ul Moesiei Superioare.*

VIRTVS E ORIGINE. L'ÉLITE MILITARE ILLIRICA NELLA STORIOGRAFIA ROMANA DELLA TARDA ANTICHITÀ

Dan RUSCU
(Università Babeș-Bolyai Cluj-Napoca)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1041

Keywords: *Illyrian emperors, Late Roman historiography,* Historia Augusta*, military elite, imperial legitimacy.*

Abstract: Virtus *and origin: the Illyrian military elite in Late Roman historiography*. *This paper examines the image of the Illyrian military elite in the historiography of the Late Roman Empire. Rather than reconstructing the history of the so-called Illyrian emperors, it analyses the ways in which late antique authors represented their geographical origin, military background and political legitimacy. Beginning with Cassius Dio and Herodian, the study follows the development of literary* topoi *concerning the military virtues of the Danubian populations through the fourth-century breviaries, Aurelius Victor, Ammianus Marcellinus and the* Historia Augusta. *Although these authors differ considerably in their perspectives and objectives, they consistently associate the emperors of Illyrian origin with military experience, efficiency in defending the Empire and the restoration of imperial authority. The paper argues that late Roman historiography gradually transformed provincial origin from a secondary biographical*

detail into a moral and political quality, making the Illyrian military elite an important element in the ideological legitimisation of imperial power.

Cuvinte-cheie: *împăraţi iliri, istoriografie romană târzie,* Historia Augusta*, elită militară, legitimitate imperială.*

Rezumat: Virtus *şi origine: elita militară ilirică în istoriografia romană târzie*. *Acest studiu examinează imaginea elitei militare ilirice în istoriografia Imperiului Roman târziu. În loc să reconstituie istoria aşa-numiţilor împăraţi iliri, acesta analizează modalităţile în care autorii Antichităţii târzii au reprezentat originea lor geografică, experienţa militară şi legitimitatea politică. Pornind de la Cassius Dio şi Herodian, studiul urmăreşte evoluţia unor* topoi *literari referitori la virtuţile militare ale populaţiilor dunărene, prin intermediul breviariilor din secolul al IV-lea, al lui Aurelius Victor, Ammianus Marcellinus şi al* Historia-*ei* Augusta. *Deşi aceşti autori diferă considerabil în privinţa perspectivelor şi obiectivelor lor, ei asociază în mod constant împăraţii de origine ilirică cu experienţa militară, eficienţa în apărarea Imperiului şi restaurarea autorităţii imperiale. Studiul susţine că istoriografia romană târzie a transformat treptat originea provincială dintr-un detaliu biografic secundar într-o calitate morală şi politică, făcând din elita militară ilirică un element important al legitimării ideologice a puterii imperiale.*

LA PERSONIFICAZIONE DEL SONNO: DA OVIDIO A STAZIO

Carmelo SALEMME
(Università della Calabria)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1053

Keywords: *Statius, Thebaid, Ovid, poetical language of Flavian age.*

Abstract: ***The personification of Sleep: from Ovid to Statius***. *In this article there is a comparison between the opulent and, at the same time, light imagination of Ovid and the imagination of Statius, which is just as exuberant, but full of gloomy tones, careful to capture, in the description, every detail, especially if it is strange and anomalous. The episode under consideration is that of the house of Sleep, which Ovid inserts within the context of the myth of Alcyone and Ceix, whereas in Statius the personification of Sleep brings about the realization of a slaughter. The article examines the Statian episode within the tenth book of the Thebaid, with a particular attention paid to the expressive and strongly imaginative world of the poet, characterized by an extreme density that often makes the text difficult to interpretate.*

Cuvinte-cheie: *Statius, Thebaida, Ovidiu, limbajul poetic al epocii flaviene.*

Rezumat: ***Personificarea Somnului: de la Ovidiu la Statius***. *În acest articol este realizată o comparație între imaginația opulentă și, în același timp, delicată a lui Ovidiu și imaginația lui Statius, la fel de exuberantă, dar încărcată de tonuri sumbre, atentă să surprindă în descriere fiecare detaliu, mai ales dacă este straniu și neobișnuit. Episodul analizat este cel al casei Somnului, pe care Ovidiu îl introduce în contextul mitului lui Alcione și Ceix, în timp ce la Statius personificarea Somnului conduce la înfăptuirea unui măcel. Articolul examinează episodul staţian din cartea a zecea a Thebaidei, acordând o atenție deosebită universului expresiv și puternic imaginativ al poetului, caracterizat printr-o densitate extremă, care face adesea textul dificil de interpretat.*

LA IMAGEN DE CONSTANTINO Y LOS TETRARCAS EN LA *HISTORIA AVGVSTA*

Miguel P. SANCHO GÓMEZ
(Universidad Católica San Antonio, Murcia, España)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1071

Palabras clave: *Diocleciano, Constantino,* Historia Augusta*, Tetrarquía, Antigüedad Tardía.*

Resumen: *En este trabajo se pretende mostrar la imagen reflejada en la* Historia Augusta *de los últimos gobernantes tratados temporalmente, aunque no biografiados, en la obra, esto es, los tetrarcas y el emperador Constantino. Mientras que la imagen de los primeros es positiva o neutral, y tremendamente laudatoria en el caso de Diocleciano, vemos como cuando llega el turno de las dedicatorias de Constantino hay un cambio absoluto, ya que del respeto y admiración se pasa a la ironía y a la burla. Trataremos de solventar esta cuestión y ofrecer las posibles causas de este fenómeno.*

Keywords: *Diocletian, Constantine,* Historia Augusta*, Tetrarchy, Late Antiquity.*

Abstract: ***The Image of Constantine and the Tetrarchs in the Historia Augusta.*** *This paper aims to examine the image reflected in the* Historia Augusta *of the last rulers mentioned, though not biographized, in the work: the tetrarchs and the emperor Constantine. While the image of the former is positive or neutral, and extremely laudatory in the case of Diocletian, we see a complete shift when it comes to the dedications of Constantine, as respect and admiration give way to irony and mockery. We will attempt to address this issue and offer possible explanations for this phenomenon.*

Cuvinte-cheie: *Diocleţian, Constantin,* Historia Augusta*, tetrarhie, Antichitate târzie.*

Rezumat: ***Imaginea lui Constantin şi a tetrarhilor în* Historia Augusta**. *Acest articol îşi propune să examineze imaginea reflectată în Historia Augusta a ultimilor conducători menţionaţi, dar care nu beneficiază de biografii proprii în cadrul operei: tetrarhii şi împăratul Constantin. În timp ce imaginea primilor este pozitivă sau neutră, fiind chiar extrem de elogioasă în cazul lui Diocleţian, observăm o schimbare completă în ceea ce priveşte referirile la Constantin, respectul şi admiraţia făcând loc ironiei şi batjocurii. Vom încerca să analizăm această problemă şi să oferim posibile explicaţii pentru acest fenomen.*

ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN MANUALELE ŞCOLARE ACTUALE

Ovidiu-Iulian SANDU
(Centrul de Studii Clasice şi Creştine, Facultatea de Istorie,
Universitatea „Alexandru I. Cuza” din Iaşi)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1083

Keywords: *historiography, school textbooks, lesson, the Romanity of the Romanians.*

Abstract: ***The Romanity of the Romanians in current school textbooks***. *In the following, we consider how the subject of the Romanity of the Romanians is presented in 12th-grade history textbooks. Following the abandonment of the single textbook system, seven textbooks are currently in use for the History discipline. Given the complex nature of this subject, we have identified important differences across the textbooks regarding the presented content, as well as the general approach to this issue.*

Cuvinte-cheie: *istoriografie, manuale şcolare, lecţie, romanitatea românilor.*

Rezumat: ***Romanitatea românilor în manualele şcolare actuale***. *În cele ce urmează, analizăm modul în care este prezentată tema romanităţii românilor în manualele de istorie pentru clasa a XII-a. În urma renunţării la sistemul manualului unic, în prezent sunt utilizate şapte manuale pentru disciplina Istorie. Având în vedere caracterul complex al acestei teme, am identificat diferenţe importante între manuale atât în ceea ce priveşte conţinutul prezentat, cât şi abordarea generală a acestei problematici.*

HOLERA CVM AMICITIA ET GRATIA: THE ETHICAL TEACHING OF AMBROSE ON THE BASIS OF *PROV* 15:17

Daniela SCARDIA
(Università del Salento)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1099

Keywords: *Ambrose,* Proverbs*, hospitality, generosity, wealth, usury*

Abstract: **Holera cum amicitia et gratia*: Ambrose's ethical teaching on the basis of* Prov *15:17.*** *Ambrose's exegesis of* Prov *15:17 appears in five different writings by the bishop of Milan each of which offer its own explanation of the passage. These are all substantially akin to one another, yet not identical, and are consistently faithful to the literal sense of the verse. The teachings Ambrose derives from it are invariably ethical in character: the Christian duty of hospitality and generosity, and contempt for greed and malicious cunning*.

Cuvinte-cheie: *Ambrozie,* Pilde, *ospitalitate, generozitate, avuție, cămătărie*.

Rezumat: **Holera cum amicitia et gratia*: învățătura etică a lui Ambrozie pe baza* Pildelor *15:17***. *Exegeza lui Ambrozie asupra* Pildelor *15:17 apare în cinci scrieri diferite ale episcopului de Milano, fiecare oferind propria sa interpretare a acestui pasaj. Toate aceste interpretări sunt în mod substanțial asemănătoare între ele, deși nu identice, și rămân în mod constant fidele sensului literal al versetului. Învățăturile pe care Ambrozie le desprinde din acest text au invariabil un caracter etic: datoria creștină a ospitalității și generozității, precum și disprețul față de lăcomie și viclenia răuvoitoare.*

WORSHIPING THE SOLAR DEITY: APOLLONIUS OF TYANA *VERSVS* ELAGABALUS (3RD CENTURY CE)

Semíramis Corsi SILVA
(Universidade Federal de Uberlândia, Brazil)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1119

Keywords: Life of Apollonius of Tyana*, Philostratus, Elagabal, Elagabalus, solar deity*.

Abstract: *In the biographical work* Life of Apollonius of Tyana*, written in the mid-third century CE by the sophist Philostratus, we see the subject portrayed as a priest of the Greek solar deity Helios and interacting with various priests of the god during his long journeys within and beyond the boundaries of*

the Roman Empire. In the same context in which this work was produced, the solar deity Elagabal, from the Syrian city of Emesa, had his cult elevated to its height in the city of Rome by the emperor Marcus Aurelius Antoninus (218-222), known in tradition as Elagabalus. Based on this observation, the aim of this article is to highlight aspects of a possible connection between the representation of Apollonius of Tyana in the biography written by Philostratus and the cult of Elagabal. I will seek to show how Philostratus develops a metaphorical critique of Heliogabalus through the positive construction of Apollonius of Tyana, in turn aiming to target the emperor Severus Alexander (222-235), Elagabalus's successor and also a priest of Elagabal.

Cuvinte-cheie: Viaţa lui Apollonius din Tyana*, Filostrat, Elagabal, Elagabalus, divinitate solară.*

Rezumat: *În lucrarea biografică* Viaţa lui Apollonios din Tyana*, scrisă la mijlocul secolului al III-lea e.n. de sofistul Philostratus, vedem personajul principal prezentat ca preot al divinităţii solare greceşti Helios şi interacţionând cu diverşi preoţi ai zeului în timpul lungilor sale călătorii în interiorul şi dincolo de graniţele Imperiului Roman. În acelaşi context în care a fost produsă această operă, divinitatea solară Elagabal din oraşul sirian Emesa şi-a văzut cultul ridicat la apogeu în oraşul Roma de către împăratul Marcus Aurelius Antoninus (218-222), cunoscut în tradiţie ca Elagabalus. Pornind de la această observaţie, scopul acestui articol este de a evidenţia aspecte ale unei posibile legături între reprezentarea lui Apollonios din Tyana în biografia scrisă de Philostratus şi cultul lui Elagabal. Voi încerca să arăt cum Philostratus dezvoltă o critică metaforică la adresa lui Heliogabalus prin construcţia pozitivă a lui Apollonios din Tyana, urmărind, la rândul său, să-l vizeze pe împăratul Severus Alexander (222-235), succesorul lui Elagabalus şi, de asemenea, preot al lui Elagabal.*

RAPSODIE OVIDIANE DA SABINO A BOYD: PENELOPE FRA I PROCI NELLE RISPOSTE DI ULISSE

Enrico Salvatore SIMONETTI
(Università Pegaso, Napoli)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1139

Keywords: *Ovidius, Penelope, Ulixes,* Heroides*, epistle, responses, Sabinus, Boyd.*

Abstract: ***Ovidian rhapsodies from Sabinus to Boyd: Penelope among the suitors in Ulysses' replies***. *The flourishing of responses to the* Heroides *constitutes a distinctive manifestation of the extraordinary reception enjoyed by Ovid's epistolary collection during the Renaissance. Sabinus' ingenious idea – namely, the composition of replies by the heroes mentioned by Ovid in* Amores *2.18 – gave rise, within Humanist culture, to a literary fashion whose*

most celebrated expression is found in the three responsiones *attributed to «A. Sabinus» and appended to the earliest printed editions of the* Heroides. *Even as it reverses the heroine's arguments, the reply necessarily remains anchored to its model and provides an opportunity not only to transform the solipsism of Ovid's letters – originally conceived as autonomous and self-contained compositions – into a lively epistolary exchange, but above all to emulate the* ars *and* doctrina *of the Augustan poet. This article seeks to investigate this ambitious literary enterprise through the analysis of a narrative motif particularly well suited to illustrating the allusive strategies employed in the responsa: the portrayal of Penelope confronted with her suitors, as developed in the responses of Ulysses composed by Angelo Sabino and by the Scottish poet Mark Alexander Boyd (1563-1601), offers a valuable perspective from which to explore the intricate rhetorical framework of the* responsiones. *While allowing for original reinterpretations, these texts remain faithful to the argumentative structure and imagery of Ovid's heroine. Moreover, the intertextual dialogue between the two responses – which Boyd reshapes into a kind of poetic contest – renders the process of deciphering their textual construction both more complex and more compelling.*

Cuvinte-cheie: *Ovidiu, Penelopa, Odiseu,* Heroides*, epistole, răspunsuri, Sabinus, Boyd.*

Rezumat: ***Rapsodii ovidiene de la Sabinus la Boyd: Penelopa printre peţitorii ei în răspunsurile lui Ulise***. *Înflorirea răspunsurilor la* Heroides *constituie o manifestare distinctivă a extraordinarei receptări de care s-a bucurat colecţia epistolară a lui Ovidius în timpul Renaşterii. Ideea ingenioasă a lui Aulus Sabinus – şi anume compunerea unor răspunsuri din partea eroilor menţionaţi de Ovidiu în* Amores *2.18 – a dat naştere, în cadrul culturii umaniste, unei mode literare a cărei expresie cea mai celebră se regăseşte în cele trei* responsiones *atribuite lui „A. Sabinus" şi adăugate primelor ediţii tipărite ale Heroidelor. Chiar dacă inversează argumentele eroinei, răspunsul rămâne în mod necesar ancorat în modelul său şi oferă prilejul nu doar de a transforma solipsismul scrisorilor lui Ovidiu – concepute iniţial ca opere autonome şi autosuficiente – într-un schimb epistolar viu, ci mai ales de a emula ars şi doctrina poetului augustan. Acest articol îşi propune să investigheze această ambiţioasă întreprindere literară prin analiza unui motiv narativ deosebit de potrivit pentru ilustrarea strategiilor aluzive utilizate în* responsa*: reprezentarea Penelopei confruntate cu peţitorii săi, aşa cum apare în răspunsurile lui Ulise compuse de Angelo Sabino şi de poetul scoţian Mark Alexander Boyd (1563-1601), oferă o perspectivă privilegiată din care poate fi explorată complexa arhitectură retorică a* responsiones. *Deşi permit reinterpretări originale, aceste texte rămân fidele structurii argumentative şi imagisticii eroinei ovidiene. Mai mult, dialogul intertextual dintre cele două răspunsuri – pe care Boyd îl transformă într-un adevărat concurs poetic – face ca procesul de descifrare a construcţiei lor textuale să fie deopotrivă mai complex şi mai captivant.*

DIVINE WARNINGS AND FRONTIER ENEMIES: *SCORDISCI* AND *DARDANI* IN THE *LIBER PRODIGIORVM*

Claudia TĂRNĂUCEANU
("Alexandru Ioan Cuza" University of Iași)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1159

Keywords: *Obsequens*, *Scordisci*, *Dardanians*, prodigia, *Moesia Superior, Roman military conflicts, divine warnings*.

Abstract: *In Julius Obsequens' Liber prodigiorum, there are several references to conflicts between Rome and the frontier populations of the northern Balkans, particularly the Scordisci and the Dardanians. In the present study, the analysis of the fragments devoted to these confrontations reveals the mechanisms through which natural phenomena, biological anomalies, or unusual manifestations were interpreted as divine warnings, while expiatory rituals served as means of restoring the pax deorum. Prodigies such as violent storms, the collapse of sacred buildings, fremitus, or the discovery of a hermaphrodite were linked to military confrontations with these tribes, indicating that the frontier 'barbarian' was perceived as a menace resulting from the disruption of the relationship with the divine. The study brings to light not only the problematic nature of the sources (the fragmentary transmission of the text and possible corruptions of the manuscript tradition), but also their value for understanding the religious imaginary and Roman political discourse in relation to the Balkan frontiers.*

Cuvinte-cheie: *Obsequens, scordisci, dardani, prodigia, Moesia Superior, conflicte militare ale romanilor, avertismente divine*

Rezumat: ***Avertismente divine și dușmani de frontieră: scordiscii și dardanii în Liber prodigiorum***. *În Liber prodigiorum al lui Iulius Obsequens apar câteva referiri la conflictele dintre Roma și populațiile de frontieră din nordul Balcanilor, în special scordiscii și dardanii. În studiul de față, analiza fragmentelor consacrate acestor confruntări arată mecanismele prin care fenomenele naturale, anomaliile biologice sau manifestările neobișnuite erau interpretate drept avertismente divine, iar ritualurile expiatorii serveau drept mijloace de restabilire a pax deorum. Prodigii precum furtunile violente, prăbușirea edificiilor sacre, fremitus sau descoperirea unui hermafrodit erau asociate confruntărilor militare cu aceste triburi, indicând faptul că „barbarul" de la frontieră era perceput ca o amenințare rezultată din perturbarea relației cu divinitatea. Studiul ilustrează nu numai caracterul problematic al surselor (transmiterea fragmentară a textului și posibilele coruperi ale tradiției manuscrise), ci și valoarea acestora pentru înțelegerea imaginarului religios și a discursului politic roman în raport cu frontierele balcanice.*

PISONE, *BVSTUM REI PVBLICAE*: NOTE A CIC. *PIS.* 9

Antonella TEDESCHI
(Dipartimento di Scienze Sociali, Università degli Studi di Foggia)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1175

Keywords: *metaphor, Piso, death of the* res publica*, political invective.*

Abstract: ***Piso*, bustum rei publicae*: remarks on Cic.* Pis. *9.*** *Drawing on the view of metaphor as a cognitive tool for structuring experience, this paper examines a group of ciceronian metaphors centred on death imagery as applied to the res publica. Through an analysis of the invective* In Pisonem*, and in particular of the description of Piso as* bustum rei publicae *(*Pis. *9), it shows how political crisis is represented through the transfer of categories derived from embodied experience of mourning, illness and death. These images are not merely rhetorical ornaments but powerful interpretive frameworks that render institutional change intelligible and evoke strong emotional responses. The analysis further demonstrates how metaphors of the death and rebirth of the State contribute to the formation of a shared symbolic system through which political transformation was understood and interpreted in roman culture.*

Cuvinte-cheie: *metaforă, Piso, moartea Republicii, invectivă politică.*

Rezumat: ***Piso*, bustum rei publicae*: consideraţii asupra metaforei din Cic.* Pis. *9***. *Pornind de la concepţia metaforei ca instrument cognitiv de structurare a experienţei, acest articol examinează un grup de metafore ciceroniene centrate pe imagistica morţii, aplicată la* res publica*. Prin analiza discursului invectiv* In Pisonem *şi, în special, a descrierii lui Piso ca* bustum rei publicae *(*Pis. *9), studiul arată cum criza politică este reprezentată prin transferul unor categorii derivate din experienţa corporală a doliului, bolii şi morţii. Aceste imagini nu sunt simple ornamente retorice, ci cadre interpretative puternice care fac inteligibile schimbările instituţionale şi provoacă reacţii emoţionale intense. Analiza demonstrează, de asemenea, modul în care metaforele morţii şi renaşterii statului contribuie la formarea unui sistem simbolic comun prin care transformările politice erau înţelese şi interpretate în cultura romană.*

THE MITHRADATIC CRISIS

Giusto TRAINA
(Sorbonne Université – Università del Salento)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1197

Keywords: *Mithradates VI Eupator, Tigranes II, Pontus, Armenia, Roman Republic, historiography, geopolitics, Pompey.*

Abstract: *The series of conflicts known as the Mithradatic Wars (c. 100-63 BCE) profoundly affected the Roman Republic. This paper revisits the historiographical construction of the "Mithradatic crisis", an expression coined by Théodore Reinach. Against the traditional focus on the Pontic king, this paper argues that the crisis must be read on a geopolitical, indeed global, scale: the role of Tigranes II of Armenia, the coalition attested by Appian and Posidonius, and the contacts with Italy, Spartacus, and possibly Burebista show that the confrontation with Rome was a Mediterranean and Eurasian crisis, which forced the Republic to grant extraordinary commands and paved the way for Pompey's* orbis Romanus.

Cuvinte-cheie: *Mitridate al VI-lea Eupator, Tigran al II-lea, Pont, Armenia, Republica romană, istoriografie, geopolitică, Pompei cel Mare.*

Rezumat: ***Criza mitridatică***. *Seria de conflicte cunoscută sub numele de Războaiele Mitridatice (c. 100-63 î.e.n.) a afectat profund Republica Romană. Lucrarea de față reanalizează construcția istoriografică a „crizei mitridatice", o expresie creată de Théodore Reinach. Spre deosebire de accentul tradițional pus pe regele pontic, lucrarea susține că această criză trebuie interpretată la o scară geopolitică, ba chiar globală: rolul lui Tigran al II-lea al Armeniei, coaliția atestată de Appian și Posidonius, precum și contactele cu Italia, Spartacus și, posibil, Burebista arată că confruntarea cu Roma a reprezentat o criză mediteraneană și eurasiatică, care a obligat Republica să acorde comenzi extraordinare și a deschis calea către* orbis Romanus *al lui Pompei.*

THE *CANII* (*KANII*) IN DACIA: EVIDENCE FOR LINKS BETWEEN DACIA AND NORICUM

Julijana VISOČNIK
(Nadškofijski arhiv Ljubljana)

DOI: 10.47743/CetC-2026-21.2.1209

Keywords: *Canius (Kanius)* gentilicium*, onomastics, epigraphy, Roman Empire, migration, Italy, Danubian provinces.*

Abstract: *A number of factors indicate connections between the provinces of Noricum and Dacia, including iconographic parallels, military units (e.g.* legio XIII*), and the presence of the cult of Jupiter Depulsor in Dacia, a deity considered a local cult of southern Noricum. It therefore appears reasonable to extend this line of inquiry to onomastic studies as well. An opportunity to do so arises in the case of the* gentilicium *Canius, attested only once in Dacia. This instance concerns a Canius from Celeia, who first completed military service and later, as a veteran, served in the municipal administration of Colonia Sarmizegetusa as a* decurio. *Since his funerary inscription explicitly records his* origo *as Claudia Celeia, this Canius represents a concrete link between the two provinces and provides a starting point for examining the movement of the* Canii*, first within Italy itself and subsequently across the provinces from Noricum eastwards to Dacia.*

Cuvinte-cheie: *Canius (Kanius)* gentilicium*, onomastică, epigrafie, Imperiul roman, migrație, Italia, provincii dunărene.*

Rezumat: **Canii (Kanii) în Dacia: dovezi privind legăturile dintre Dacia și Noricum**. *O serie de factori indică existența unor conexiuni între provinciile Noricum și Dacia, inclusiv paralele iconografice, unități militare comune (de exemplu,* legio XIII*) și prezența în Dacia a cultului lui Jupiter Depulsor, divinitate considerată un cult local din sudul Noricumului. Prin urmare, pare justificată extinderea acestei direcții de cercetare și asupra studiilor onomastice. O asemenea oportunitate este oferită de cazul gentiliciului Canius, atestat o singură dată în Dacia. Această atestare îl privește pe un Canius originar din Celeia, care și-a încheiat mai întâi serviciul militar, iar ulterior, în calitate de veteran, a activat în administrația municipală a Coloniei Sarmizegetusa ca* decurio. *Deoarece inscripția sa funerară menționează în mod explicit* origo *din Claudia Celeia, acest Canius constituie o legătură concretă între cele două provincii și oferă un punct de plecare pentru examinarea deplasării membrilor familiei* Cania*, mai întâi în interiorul Italiei și apoi în provincii, din Noricum spre est, până în Dacia.*